

საქართველოს ფოლკლორის
სახელმწიფო ცენტრი
THE FOLKLORE STATE CENTRE
OF GEORGIA

შუა საუკუნეების ქართული გალობა MEDIEVAL GEORGIAN CHANT

შენ ხარ ვენახი

YOU ARE A VINEYARD

გეგმა დემეტრე I ბაგრატიონის ჰიმნი
HYMN BY KING DEMETRE I BAGRATIONI

საქართველოს ფოლკლორის
სახელმწიფო ცენტრი
THE FOLKLORE STATE CENTRE
OF GEORGIA

მეორე გამოცემა
SECOND EDITION

იდეის ავტორი: კონსტანტინე ნაცვლიშვილი
PROJECT IDEA: KONSTANTINE NATSVLISHVILI

შეგებნელები: სვიმონ ციკიძე ჯანგულაშვილი, ლევან ვეშაპიძე
COMPILERS: SVIMON CJIKI JANGULASHVILI, LEVAN VESHAPIDZE

რედაქტორი – რუსუდან ტურტუმაია
EDITED BY RUSUDAN TSURTSUMIA

კომპიუტერული უზრუნველყოფა – ლევან ვეშაპიძე, ნინო რაზმაძე
TECHNICAL SUPPORT (COMPUTER NOTATION) – LEVAN VESHAPIDZE, NINO RAZMADZE

მთარგმნელები: მარიამ ტოტხალაშვილი, ეირიკ ჰალვორსონი
TRANSLATORS: MARIAM TSOTSKHALASHVILI, EIRIK HALVORSON

ხმის რეჟისორები: გიორგი აბრამიშვილი, არჩილ ბურჭულაძე
SOUND ENGINEERS: GIORGI ABRAMISHVILI, ARCHIL BURCHULADZE

ნახატი გაკეთდა: ანუკ ბელუგა
COVER PAINTING: ANUK BELUGA

პროექტის კოორდინატორი: ნინო რაზმაძე
PROJECT COORDINATOR: NINO RAZMADZE

© თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია, TBILISI STATE CONSERVATOIRE
© საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრი, THE FOLKLORE STATE CENTRE OF GEORGIA
© საქველმოქმედო ფონდი ქართული პეტიტა, GEORGIAN CHANTING FOUNDATION

თბილისი 2018 TBILISI
ISMN 979-0-802101-29-6

„შენ ხარ ვენახი“ და მეფე დემეტრე I

წინამდებარე კრებული ეძღვნება ერთ საგალობელს – ქართული გალობის სიმბოლოდ ქცეულ ღმრთისმშობლის ჰიმნს „შენ ხარ ვენახი“.

შუასაუკუნეების ქართულმა პოლიფონიურმა საგალობლებმა ზეპირად და ანონიმურად მოაღწია ჩვენამდე. გამონაკლისს წარმოადგენს ქართული გალობის სიმბოლოდ ქცეული, ყველასათვის ცნობილი და საყვარელი ღმრთისმშობლის ჰიმნი „შენ ხარ ვენახი“. მისი ავტორია, ეკლესიის მიერ წმინდანად აღიარებული, სრულიად საქართველოს მეფეთ-მეფე, დემეტრე I ბაგრატიონი (1093–1156), ბერობაში დამიანე, ძე წმიდა მეფისა დავით აღმაშენებლისა (1073–1125).

მიიჩნევენ, რომ დემეტრე I-ის შემოქმედება უფრო მრავალრიცხოვანი იყო¹, თუმცა ჩვენამდე „შენ ხარ ვენახმა“ და კიდევ სამი ჰიმნის, იამბიკური² ფორმის პოეტურმა ტექსტებმა მოაღწია³.

დემეტრეს პოეტური ტექსტები ერის კულტურულ მემკვიდრეობას შემორჩინენ, როგორც უძველესი ლიტურგიკული პრაქტიკისა და მუსიკალური ტრადიციის შემადგენელი, ქართველთათვის

1 დემეტრე-დამიანეს შესახებ ანტონ კათოლიკოსი (XVIII ს.) ამბობს: „გამომთქმელი სტიხთა მალალ შაირთა, რომელნიც დღესაც ჩანან აღწერილად“, იოანე ბატონიშვილი (XVIII–XIX ს.): „ის იყო მშვენიერი რიტორი, პიტიკოსი და შემთხზველი უცხოდ შაირთა, რომელმანცა მრავალნი სწავლანი გამოთქვა“.

2 იამბიკო, იამბიკონი – ძვ. ბერძნული პოეზიის სალექსო ზომა, რომელიც ძვ. ქართულ სასულიერო პოეზიაში გავრცელდა. იამბიკო ხუთმუხლიანი ურითმო ლექსია, რომლის ყოველი სტრიქონი ანუ ტაეპი ცეზურით ორნაწილად იყოფა (5+7). იამბიკოში 5 ასეთი 12 მარცვლიანი ტაეპია, მთლიანობაში კი – 60 მარცვალი. მარცვლების განაწილებაში დასაშვებია იყო მცირე ცვალებადობა. ქართულ იამბიკოში, განვითარების პროცესში, გაჩნდა რითმაც. ასეთია დემეტრეს იამბიკოებიც.

3 წმ. შიო მღვიმელისადმი მიძღვნილი 2 იამბიკო („შენის დაფნისა იშოიებს ასურსა“, „ცასა ბენვითა ეკიდა, ვნახე კაცი“) და 2 იამბიკო „ღმრთისმშობლისა“ („ღმრთისმშობელი და ყოვლად პატიოსანი“, „შენ ხარ ვენახი“).

მეტად მნიშვნელოვანი საგალობლები. ეს ტექსტები იდენტური მუსიკით (ცხადია, ვარიანტული ცვლილებებით) იგალობებოდა და ასევე დაფიქსირებული XIX–XX საუკუნეთა სანოტო ჩანაწერებში, თუმცა ამათგან გამორჩეული ადგილი უჭირავს „შენ ხარ ვენახს“, რომლის მრავალი ვარიანტია ჩანწერილი XIX–XXI საუკუნეებში.

ძველ საღვთისმსახურო წიგნებსა და საგალობელთა სანოტო წყაროებში, ასევე ზეპირი გადმოცემით, ამ იამბიკოების არა მხოლოდ ტექსტის, არამედ მუსიკის ავტორადაც დემეტრე I-ია დასახელებული, რაც სრულიად სარწმუნოა, თუ გავითვალისწინებთ, რომ შუა საუკუნეების მუსიკალურ ხელოვნებაში პოეტური და მუსიკალური ტექსტების ავტორი, ხშირად, ერთი და იგივე პირი იყო.

თავისი სახელოვანი მამის მსგავსად, დემეტრეც, დიდებით მოსილი მეფე, დაუმარცხებელი მხედართმთავარი და თავისი დროისათვის უგანათლებულესი ადამიანი იყო. მისი მეფობის ხანაში საქართველო აგრძელებდა განვითარების აღმაშენებლისეულ გზას – ქვეყნის კულტურული ამაღლებისაკენ მიმართულ საშინაო პოლიტიკას და პრო-ევროპულ საგარეო პოლიტიკას – სამხედრო, პოლიტიკურ და რელიგიურ-კულტურულ კავშირს ევროპულ ჯვაროსნებთან. დემეტრე-დამიანემ არა ერთი ბრწყინვალე გამარჯვება მოიპოვა თურქ-სელჩუკებზე, რომლებიც ცდილობდნენ ახლად გაძლიერებული საქართველოს შევიწროებასა და ტერიტორიების წართმევას.

დემეტრე მამის ტრადიციას აგრძელებდა არა მხოლოდ როგორც სახელმწიფო მოღვაწე, არამედ, როგორც ჰიმნოგრაფი. ცნობილია, რომ მწიგნობრობით განთქმული დავით აღმაშენებელი, სახელმწიფოებრივი საქმეებიდან მოცალეობის ჟამს, პოეზიას მიმართავდა. ქართულმა მატთანემ შემოგვინახა ცნობა, რომ 1121 წლის 12 აგვისტოს, დიდგორის ბრძოლაში დიდი მუ-

სულმანური კოალიციის ძლევას აღმაშენებელმა გამარჯვების ჰიმნი მიუძღვნა, ხოლო თავისი მოღვაწეობის დასასრულს ქართული ჰიმნოგრაფიის ერთ-ერთი თვალსაჩინო ნიმუში, „გალობანი სინანულისანი“ შექმნა.

გადმოცემის თანახმად, დემეტრეს თავისი იამბიკოები, მათ შორის „შენ ხარ ვენახი“, სწორედ სიცოცხლის უკანასკნელ წელს, დავით-გარეჯის მონასტერში დაყუდებისას, ამქვეყნიურ ღელვათა და ტკივილთაგან გარიდებისას, სულიერი ნუგეშისა და სიმშვიდის ძებნის ჟამს, სინანულის ნიშნად დაუნერია. დემეტრეს ბობოქარ ცხოვრებაში იყო ადამიანური ტრაგედიებიც და შეცოდებებიც – სხვა სამეფო ოჯახების მსგავსად, ვერც დემეტრეს სახლი გადაურჩა სატახტო ინტრიგებს. ადამიანის სინანული საკუთარი შეცოდებების გამო, ღრმად ფსიქოლოგიური, მეტაფიზიკური, მისტიკური და ინტიმური პროცესია. იამბიკოებში ჩანს, რომ „გალობანი სინანულისანის“ ავტორის ძემ შეძლო, პირადი განცდების სიმწარის მიღმა, განეჭვრიტა მარადიული ჰარმონია, დაენახა და ზიარებოდა უსაზღვრო სიყვარულისა და სიკეთის – ღმერთის მანუგეშებელ მადლსა და ნყალობას. ადამიანი რთული არსებაა, მისი პიროვნება მრავალი ასპექტისაგან შედგება. „შენ ხარ ვენახის“ ავტორმა თავის იამბიკოებში გადმოსცა ის იდეალები, სიკეთე და სულიერი სიმრთელე, რასაც მთელი ცხოვრება, ბრძოლებისა და შეცდომების მიუხედავად, გულით ატარებდა.

ამასთან, დემეტრეს პოეტიკა ირეკლავს მისი ეპოქის ცხოვრებასა და კულტურას, რომელმაც XI–XIII საუკუნეებში დიდ აღმავლობას მიაღწია. საქართველოს ისტორიის ეს პერიოდი „ოქროს ხანადაა“ აღიარებული, ხოლო ამ პერიოდის კულტურა – აღმოსავლურ, ქართულ რენესანსად⁴, რომლის მწვერვალზეც შოთა რუსთაველის (XII ს.) „ვეფხისტყაოსანია“.

დემეტრეს იამბიკოებიც რენესანსული სულითაა გამსჭვალული. ლირიზმითა და ადამიანურობით აღბეჭდილ ამ საგალობლებს გამოარჩევთ ზეციური და მიწიერი სახე-ხატების ჰარმონიულობა, რელიგიური და ფოლკლორული სიმბოლოების სინთეზი, ლმობიერებასთან შეზავებული აღმაფრენა და რელიგიურ მედიტაციურობასთან შერწყმული მხატვრულ-ემოციური ექსპრესიის მაღალი ხარისხი, რაც, ზოგადად, შუა საუ-

კუნეების ქართული ჰიმნოგრაფიისა და გალობის ესთეტიკის თავისებურებადაა მიჩნეული.

ქართულ ჰიმნოგრაფიაში გამორჩეული ადგილი უჭირავს ღმერთისმშობლისადმი მიძღვნილ დემეტრესეულ ორ იამბიკოს – „შენ ხარ ვენახი“ და „ღმერთისმშობელი და ყოვლად პატიოსანი“, რომლებიც საღვთისმსახურო ლიტურგიკულ პრაქტიკაშია შეტანილი „ღმერთისმშობლისად“⁵. პოეტური ფორმის გამო, რომელსაც რითმა განსაკუთრებულ დახვეწილობას სძენს, მათ ქართული იამბიკოს კლასიკურ ნიმუშებად მიიჩნევენ.

ქართულ საგალობელთა შორის „შენ ხარ ვენახის“ განსაკუთრებულობას ისიც განაპირობებს, რომ იგი შუასაუკუნეების ქართული მუსიკის ერთადერთი ნიმუშია, რომლის ავტორის სახელმა ჩვენამდე მოაღწია.

„შენ ხარ ვენახი“ კიდევ ერთი მაჩვენებელია ძველი ქართული პოლიფონიური სასულიერო მუსიკის, როგორც პროფესიული კულტურის, განვითარების მაღალი დონისა. ქართული საგალობელი, რომელიც ერთხმიანი ქრისტიანული საგალობლიდან განვითარდა, ქართული საერო მრავალხმობის გავლენით უკვე ადრეულ შუა საუკუნეებშივე, ხოლო დადასტურებულად XI საუკუნეში, მრავალხმობიანი იყო. ამას ვიგებთ ამ პერიოდის ქართველი ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსისა და ღვთისმეტყველის, ნშიდა იოანე პეტრიწის ნაშრომიდან, რომელშიც იგი ასახელებს სამი ხმის იმდროინდელ სახელწოდებებს: „მზახრ“ (ნიშნავს „მძახებელს“), „ჟირ“ (ორი), „ბამ“ (იგივეა, რაც ბანი) და ქართველ მკითხველს მუსიკალური ანალოგიით – სამი ხმის „შეყოვლებით“ შექმნილი ერთობლიობის მაგალითზე – უხსნის სწავლებას ღვთაებრივი ერთარსება სამების შესახებ. ჩანს, რომ პეტრიწის დროს მრავალხმობა საქართველოში ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, ხოლო ხმების ორიგინალური სახელები – ყველასათვის კარგად ცნობილი, სწორედ ამიტომ ფილოსოფოსი სამების დოგმატს ქართველებისათვის კარგად ნაცნობი ცნებებით განმარტავს.

ქართული გალობა შუა საუკუნეებში ნახევრად-ზეპირი, მწე-

⁵ სავარაუდოდ, გვიან შუა საუკუნეებში, ამ ჰიმნებმა დამატებითი ლიტურგიკული ფუნქცია შეიძინა – მათ გალობდნენ ჯვრისწერის ცერემონიაზე, ნეფე-დედოფლის ტაძარში შესვლისას. ალბათ, შემთხვევითი არ უნდა იყოს ღვთისმშობლის მფარველობისა და ნაყოფიერებისა და ღვთის სიმბოლოს – ზეციური ვენახის ხსენება ახლადშექმნილი ოჯახის სიყვარულის დალოცვისას.

⁴ ლოსევი, 1998; ნუცუბიძე, 1960; ნუცუბიძე, 1967.

მონური ხელოვნება იყო. წყაროებში ჩანს, რომ XIII საუკუნიდან გალობა გასცდა ეკლესია-მონასტრებს და საერთო-ეროვნულ, სახალხო, ტრადიციულ ხელოვნებადაც იქცა. ეს პროცესი გააღრმავა შემდგომი ეპოქების ისტორიულმა ძნელბედობამაც – დანგრეული და აოხრებული მონასტრების ნაცვლად, საგალობლებს ხალხი სწავლობდა და თაობიდან თაობას ზეპირად გადასცემდა. ქართველთათვის დამახასიათებელი იმპროვიზაციულიობისა და გალობისადმი სიყვარულის წარმომჩენი ეს მოვლენა, თავად შუა საუკუნეების პროფესიული თუ ტრადიციული ხელოვნების თავისებურებებთან ერთად, გახდა მიზეზი ერთი და იგივე პირველ ხმაზე, *cantus firmus*-ზე საგალობელთა აურაცხელი ვარიანტების შეთხზვისა, გარდაქმნა-გარდასახვისა, „გამშვენებისა“.

ეს პროცესი „შენ ხარ ვენახზეც“ აისახა.

ძველ საქართველოში ჩვეული მოვლენა იყო, როდესაც ერთი პოეტური ტექსტი სხვადასხვა მუსიკით (ორი, სამი ან მეტი განსხვავებული მელოდიითა და მათზე შეწყობილი პოლიფონიური ფაქტურით) იგალობებოდა. ამის შესახებ ჯერ კიდევ ჰიმნოგრაფი მიქაელ მოდრეკილი (X ს.) საუბრობს თავის „იადგარში“⁶. XIX–XX საუკუნეებში ნოტებზე თუ აუდიოჩანაწერებში დაფიქსირებულია მრავალი ასეთი საგალობელი, რომლებსაც აქვთ ერთნაირი პოეტური და განსხვავებული მუსიკალური ტექსტები.

დემეტრეს იამბიკური ჰიმნები, მათ შორის, „შენ ხარ ვენახზეც“, ისეთ საგალობელთა ჯგუფს განეკუთვნებიან, რომლებიც ორი განსხვავებული მელოდიით იგალობებოდნენ და, ასევე, განსხვავებული ვარიანტების სახით მოვიდა XX საუკუნემდე. წინამდებარე კრებულში ვაქვეყნებთ „შენ ხარ ვენახის“ ორი მელო-

⁶ „მრავალნი საგალობელნი ორ კილოზედ (ორი განსხვავებული მელოდიით – რედ.) იგალობებიან, ე.ი. მუხურად, როგორც მიქაელ მოდრეკილი გვამცნებს... საგალობელთა ორ კილოზედ გალობისათვის (ორი მელოდიის მქონე საგალობლების არსებობის შესახებ), აი, რა მშვენიერს და საყურადღებო ცნობას გვაძლევს სახელოვანი მიქელ-მოდრეკილი...: „ქ. საყვარელნო, უკეთუ ერთსა სძლისპირსა ზედა რომელიმე კილო (მელოდია) ერთი ორგვარად იყოს აღნიშნულ, ნუ უცხო გიჩნ, ნუცა ურთიერთას წინააღმდეგომ, რამეთუ რომელიმე მრავლისა ძლისპირისა ერთი კილო ორ გვარად არს მუხურად (რადგანაც, გარკვეული, ბევრი ძლისპირის ერთი მელოდია, მეხელების ტრადიციაში ორნაირია, ორი სახისაა). ხოლო შენ, რომელიმე გინებს, ბრძანე, რამეთუ ორივე ჭეშმარიტ არს“ (კარბელაშვილი, 2011:34).

დიის მქონე 25 განსხვავებულ ვარიანტს.

დღეისათვის, წყაროების დაკარგვის გამო, უცნობია, ამ ორი მელოდიიდან რომელი შეთხზა, ან რომელი მელოდიისათვის შექმნა პოეტური ტექსტები დემეტრე-დამიანემ. თუკი მიქაელ მოდრეკილის ზემოთ ხსენებულ სიტყვებს გავისხენებთ, მაშინ, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ავტორმა „შენ ხარ ვენახი“ და სხვა ჰიმნები თავიდანვე ორი მელოდიით საგალობლად, ორნაირი მუსიკით, ე.ი. „მუხურად“ შექმნა.

XIX საუკუნემდე (როდესაც მოხდა მათი ნოტებზე ჩანერა) შუა საუკუნეების ქართული საგალობლები ორი ტრადიციის სახით – დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს განშტოებულად მოვიდა. მათ აერთიანებთ პირველ ხმაში მოცემული იდენტური სამგალობლო მელოდიები და განასხვავებთ ჰარმონიულ-პოლიფონიური განვითარების თავისებურებები. გამონაკლისს არც „შენ ხარ ვენახი“ წარმოადგენს.

დასავლეთ საქართველოს სამგალობლო ტრადიციაში ყველა „შენ ხარ ვენახი“ დაფიქსირებულია მხოლოდ „იამბიკოს ჰანგით“⁷, რომელსაც წყაროები ოქტობოსის IV ხმას მიაკუთვნებენ, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოსაში – მეორე მელოდიით, VI ხმის ტროპარ-დასდებელთა ჰანგითაა წარმოდგენილი. „შენ ხარ ვენახის“ ზოგიერთი ვარიანტი XIX საუკუნის სანოტო ხელნაწერებსა თუ გამოცემებშია დაფიქსირებული, ზოგიერთი კი, XX–XXI საუკუნეებამდე მოვიდა ზეპირი ტრადიციით.

მკვლევრები ქართული გალობაში სხვადასხვა სამონასტრო ტრადიციებს, სკოლებს გამოყოფენ. №1–5 საგალობლები დასავლეთ საქართველოს, ე.წ. გელათის სკოლის, №6–11 – დასავლეთ საქართველოს, ე.წ. შემოქმედის სკოლის (გურია), ხოლო №13–25 ჰიმნები – აღმოსავლეთ საქართველოს, ე.წ. სვეტიცხოვლის სკოლის ნიმუშებია.

გამოცემაში შესულ „შენ ხარ ვენახებში“ ქართული გალობის ტიპური სტილური თავისებურებები ვლინდება: ფაქტუ-

⁷ მოქმედ ქართულ საღვთისმსახურო-სამგალობლო რეპერტუარში დემეტრეს 4 იამბიკოს გარდა, სულ რამდენიმე იამბიკოა და ყველა მათგანი ჩვენი კრებულის №1–13 „შენ ხარ ვენახების“ ჰანგზე იგალობება, რომელსაც „იამბიკოს კილოს“ (იამბიკოს მელოდიას) უწოდებდნენ (კარბელაშვილი, 2011:34).

რის დამახასიათებელი ლინეარული, ვერტიკალური და სიღრმისეული განვითარება – „სადა“ ნიმუშების ტერციული თუ არქაული კვინტური პარალელიზმიდან „გამშვენებული“ საგალობლების კონტრაპუნქტული, პოლი-მელოდიური პოლიფონიისაკენ. მელოდიური და პოლიფონიური გარდასახვის ნაირფეროვნების უშრეტი პოტენციალი, მოდალური ჰარმონია, დიატონური კილოები და კილოურ ცვალებადობათა სიხშირე, ჰარმონიული ვერტიკალის ფერადოვნება, კონსონირებული და დისონირებული თანაჟღერადობების ინტენსიური ცვალებადობა განსაზღვრავს საგალობელთა სტრუქტურის სირთულესა და იმპროვიზაციულ ხასიათს და ავლენს მათში განვითარებული მუსიკალური აზროვნების უნიკალობას, რაც მუსიკის თანამედროვე მკვლევართა (მათ შორის, უცხოელების – ს. არომი საფრანგეთიდან, პ. ვალეჰო ესპანეთიდან, ფ. შერბაუმი გერმანიიდან, მ. არნდტი აშშ-დან და სხვ.) დიდ დაინტერესებას იწვევს.

„შენ ხარ ვენახში“ განსაკუთრებული რელიეფურობით ვლინდება ქართული გალობის დასავლურ და აღმოსავლურ განშტოებებს შორის არსებული სტილური განსხვავება.

დასავლურ-ქართულ ვარიანტებში ჩანს, როგორც არქაული ჰეტეროფონიული პარალელიზმი, ასევე გამძაფრებული ლტოლვა კონტრაპუნქტული სირთულის დახვეწილი ფორმებისაკენ. მათში მელოდიურ ჩუქურთმათა ურთიერთ-გადანვნა, მძაფრი და მოულოდნელი გადასვლები, ზოგჯერ დაძაბული, და ზოგჯერ რბილი, ლმობიერი ჟღერადობების ფერადოვანი მონაცვლეობა, ქართული ორნამენტების ვირტუოზულ სინატიფესთან იწვევს ასოციაციას. ამ საგალობლების ესთეტიკურ აზროვნებას მისტიკურობა, ლმობიერება, ამაღლებულობა და სინათლით აღსავსე მხატვრული გამომსახველობა ახასიათებს.

„შენ ხარ ვენახის“ აღმოსავლურ-ქართული ვარიანტები კი, მდორე, ტალღოვანი სეკუნდური სვლებით, გაბმული კანტილენური კონტრაპუნქტით გამოირჩევიან. მათში უნიკალური და სახასიათო II ხმის მელოდია, რომელიც, მართლაც, ვაზივითაა გადანული I და III ხმების თითქოსდა ზეცაში დაკიდებულ ბგერებთან და გასხვივოსნებით, მაღლით, სიმშვიდითა და ლმობიერებით აღსავსე მხატვრულ სამყაროს წარმოშობს.

კრებულში მოცემული ჰიმნთა უმრავლესობა პირველად ქვეყნ-

დება. მათ შორის გამორჩეულია ნიმუშები № 8, 11, 12, 22–24, რომლებშიც ქართული სასულიერო და საერო მუსიკალური აზროვნების სინთეზი განუმეორებელი სილამაზის მქონე მელოდიურ-პოლიფონიურ და ჰარმონიულ ნაგებობებს წარმოქმნის.

ქართველ ხალხში ქართული გალობის სიმბოლოდაა ქცეული №25 „შენ ხარ ვენახი“. ეს შემთხვევითი არაა – მისი მუსიკის პოლიფონიურობა და აზრის გამჭვირვალობა, ამაღლებულობა და ემოციური ექსპრესიულობა, რელიგიური ჭვრეტა და ლირიზმით აღბეჭდილი მაღალი ესთეტიზმი, ღვთაებრივისა და ადამიანურის გასხვივოსნებულ, რენესანსულ ჰარმონიას წარმოსახავს.

„შენ ხარ ვენახის“ ეს ვარიანტი ქართველების კოლექტიური არაცნობიერის ყველაზე ღრმა მხარეების მუსიკალურ-პოეტური განსხვავებაა: დედა ღვთისმშობელი ვენახია, გაზაფხულზე ახლად-აყვავებული; ე.ი. ის მარადიული სიცოცხლის აყვავილება და წყაროა; ვენახია, რომლის ნაყოფიც ღვთაებრივი ნეტარება, მანუგეშებელი სიტკბოება და უზრუნველი ლხენაა; ღვთისმშობელი კეთილი ნერგია, ედემში ნერგული; სურნელოვანი ალვაა, ყველაზე შემკობილი და მშვენიერი (მშვენიერების ღვთაებრიობის რენესანსული იდეა); თავისი არსით გაბრწყინებული, ზენიტში მყოფი მზეა (ღვთაებრივი და ზეგარდამო-მოფენილი სინათლის რენესანსული იდეა).

„შენ ხარ ვენახი“ ქართული მუსიკალური კულტურის ერთ-ერთი უძვირფასესი მარგალიტია, რომლის მსოფლიოსათვის გაცნობას ემსახურება ეს პატარა კრებული.

დამონებული ლიტერატურა

კარბელაშვილი, პოლიევქტოს. (2011). *ქართული საერო და სასულიერო კილოები*. თბილისი: „კაბადონი“.

ნუცუბიძე, შალვა. (1960). *ქართული ფილოსოფიის ისტორია*. ტ. I. თბილისი: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია.

ნუცუბიძე, შალვა. (1967). *რუსთაველი და აღმოსავლური რენესანსი*. ტ. IV. თბილისი: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია.

Лосев, Алексей. (1998). *Эстетика Возрождения*. Москва: Мысл.

You Are a Vineyard and King Demetre I

The following publication is dedicated to one specific chant and a symbol of Georgian chant – the hymn to the Holy Mother of God “You Are a Vineyard”.

Georgian polyphonic chants of the Middle Ages have mostly survived anonymously through oral tradition. However, this commonly-known and beloved Georgian chant is truly an exception. It was written by the king of united Georgia Demetre I Bagrationi (1093–1156) – known as Damiane the Monk and called a saint by the Georgian Orthodox Church. He was the son of the famous Georgian king, Saint Davit Aghmashenebeli (1073–1125).

The works of Demetre I are considered to have been more numerous in earlier times,¹ but the list of surviving creations include: “You Are a Vineyard”, 3 hymns, and some poetic works² in iambic³ forms.

However, those poems have remained in the cultural memory of the Georgian nation as constituents of an ancient liturgical practice and musical tradition, being very important chants for Georgians. These poems were chanted to the same music (with variations) and are also kept in 19th–20th century notated transcriptions. Despite the numerous

1 Catholicos Anton (18th century) says about Demetre-Damiane: “He [was] a poet who recited poems in a fast meter which appear to be written even today.” Ioane Batonishvili (18–19th centuries): “He was an amazing orator, ecclesiastical poet, and composer of wondrous poems expressing many teachings.”

2 Two Iambikos for Shio the Cave-dweller (“From Your Laurels the Assyrian Becomes Shio”, “I Saw a Man Hanging in the Heavens by a Thread”) and two Iambikos “to the Mother of God” (“The Mother of God and Most Honorable”, “You Are a Vineyard”).

3 Iambic poetry – an ancient Greek poetic form which spread into Georgian hymnography. It’s a 5-line verlibre, with each line split into two parts (5+7). Iambic poems contain 5 lines having 12 syllables each, with 60 syllables total. Slight variations in the distribution of syllables were permissible. A meter gradually appeared in Georgian iambic poetry, such is the case with Demetre’s iambic poetry as well.

list of chants, “You Are a Vineyard” has a unique place with dozens of variations transcribed in the 19th–21st centuries.

In old liturgical volumes and chant transcriptions, as well as those transmitted orally, Demetre is named as not only the author of these iambic texts, but also as the composer of the music. This is fully credible, if it is taken into account that the authors of poetic and musical texts in medieval hymnography were often the same person.

Like his famous father, Demetre, a glorious king, was an undefeated military general and an extremely educated person for that time. During his reign, Georgia was continuing to develop like in the older times of David Aghmashenebeli, which meant cultural growth inside the country and pro-European politics abroad: a military, political, religious and cultural connection with the European Crusaders. Demetre earned several great victories against the Seljuk Empire which was attempting to oppress the newly strengthened Georgia and snatch away its territories.

Besides being a great politician, Demetre was also following his father’s footsteps in hymnography. It is known that he wrote poetry whenever he was free from political obligations. According to Georgian chronicles, after the great Battle of Didgori (August 12, 1121) he dedicated a hymn to the victory against the Muslim coalition. Additionally, at the end of his career, he wrote *Galobani sinanulisani* (Chants of Repentance) – one of the prominent exemplars of Georgian hymnography.

According to the narratives, Demetre’s iambic poetry, including “You Are a Vineyard”, was written in the last year of his life while being a hermit at Davit-Gareji Monastery and trying to keep away from all the earthly and ephemeral cares and find an inner spiritual peace. “You Are a Vineyard” was an expression of repentance. There had been much sin and tragedy in Demetre’s life – like other royal families, his

palace was also involved in royal intrigues. A person's repentance due to their sins is a great psychological, metaphysical, mystical, and intimate process.

In the iambic poetry, it appears that the son of the author of "Chants of Repentance" was able to contemplate the eternal harmony beyond the bitterness of his own trials, to see and take part in endless love and goodness – the comforting grace and mercy of God. A human being is a complex creature, his personality consists of many aspects. In his own iambic verses, the author conveyed those ideals, goodness, and spiritual wholeness he had carried throughout his entire life, despite the battles and mistakes.

Additionally, Demetre's poetry gives us a picture of the common life and culture of the period, which had reached great heights in the 11th–12th centuries. This is recognized as the "Golden Age" of Georgia's history, whereas this era's culture was an Oriental, Georgian Renaissance⁴ crowned by *Vepkhitkaosani* "The Knight in the Panther's Skin" by Shota Rustaveli (12th century).

Demetre's iambics are also imbued with the spirit of the Renaissance. Imprinted with lyricism and humanity, these chants are distinguished by their harmony of celestial and terrestrial images, a synthesis of religious and folk symbolism, rapture mixed with compassion, and a high level of creative, emotional expression merged with religious contemplation. In general these are considered to be the characteristics of the aesthetics of medieval Georgian hymnography and chant.

Two iambic poems by Demetre dedicated to the Mother of God hold a prominent place in Georgian hymnography: "You Are a Vineyard" and "The Mother of God and Most Honorable", which are designated as being for the "Mother of God"⁵ in liturgical practice. Because of the poetic form and exceptional rhyme, they're considered as classic samples of Georgian iambics.

"You Are a Vineyard" is the only example of medieval Georgian music

⁴ Losev, 1998; Nutsubidze, 1960; Nutsubidze 1967.

⁵ Supposedly, these hymns acquired another function in the late Middle Ages: they were chanted during the wedding ceremony when the bride and groom came into the church. This mention of a celestial vineyard – a symbol of the Virgin's protection, and of fertility and joy – during the blessing of the newlyweds' love is probably not by chance.

surviving with the name of its author, so that is another reason for its uniqueness.

This chant is yet one more indicator of the expert level of the development of ancient Georgian polyphonic church music as a professional culture. Having developed from monophonic Christian chants, Georgian chants were already polyphonic in the early Middle Ages (confirmed in the 11th century) through the influence of Georgian secular polyphony. This is proved by the words of Saint Ioane Chimchimeli of Petritsoni – a Georgian neoplatonic philosopher of that period. He mentions the names of three voices: "Mzakhr" (meaning one who calls out), "zhir" (two), "bam" (same as "bani" – the bass voice) and explains the concept of the Trinity using the example of the three unified voices. It is obvious that polyphony was quite common and three voices were well known by that time in Georgia. That's why he explains the Trinity dogma for Georgians using quite familiar concepts.

In the Middle Ages Georgian chanting was partially an oral, mnemonic art. Sources reveal that from 13th century chanting went beyond the churches and monasteries and turned into a common national, public, traditional art. This process was deepened by the historical adversities in following epochs – instead of the ruined and devastated monasteries, chants were studied by ordinary people and orally transmitted to subsequent generations. This event, demonstrating the Georgians' characteristic love of improvisation and chanting, together with the peculiarities of professional or traditional medieval art, became the reason for the composition, transformation, and embellishment of numerous variants in the upper voice over a cantus firmus.

This process was reflected in the chant "Shen khar venakhi" as well.

Chanting the same poetic text to different music (with two, three, or more different melodies and polyphonic textures fitted to them) was a common practice in ancient Georgia. The hymnographer Mikael Modrekili (10th century) was the first to speak about it in his *Iadgari*.⁶ Lots

⁶ "Many chants are sung in two modes (two different melodies – ed.), i.e. in the mekhian style, as we are informed by Mikael Modrekili... In regard to singing chants having two melodies, look what wondrous and noteworthy information is given to us by the famous Mikael Modrekili: 'My beloved people, if a melody is noted in two ways above a heirmos, do not let it baffle you or oppose each other, for many heirmois having two melodies each are in the mekhian style (because the single melodies of many heirmois have two versions in the mekheli tradition). So, you may sing whichever one

of chants having the same poetic texts but different musical settings are presented in audio recordings or notated publications in 19th–20th centuries.

Demetre’s iambic hymns, including “Shen Khar Venakhi”, belong to such a group of chants which were sung in two different melodies and also survived to the 20th century in different variants. In the present collection we are publishing more than 25 different variants of “Shen Khar Venakhi” having 2 melodies.

Because of lost sources, today it is unknown which of these two melodies were created by Demetre-Damiane, or which melody he had written the poetic texts for. If we refer to the aforementioned words of Mikael Modrekili, we can assume that the author had initially composed “Shen khar venakhi” and other hymns with two melodies, with two kinds of music, i.e. in the “mekhuri” style.

Georgian chants of the Middle Ages survived to the 19th century (when these chants were notated) in the form of two traditions – western and eastern Georgian chant. They are united by chant melodies presented in the upper voice and differ in regard to the peculiarities of harmonic and polyphonic development. “Shen khar venakhi” is no exception either.

In the western Georgian chant tradition every “You Are a Vineyard” is attested only by the “iambic melody”⁷, which is assigned to the 4th tone of the Octoechos in sources, whereas in the eastern Georgian tradition it is presented by the second melody belonging to the 6th troparionsticherion tone of the Octoechos. Some variants of “You Are a Vineyard” are attested in notated manuscripts and publications from the 19th century and some of them survived via oral tradition until the 20th–21st centuries.

Researchers differentiate various monastic traditions and schools in Georgian chant. Chants #1–12 are samples of the western Georgian, Gelati school and chants #13–25 are samples of the Eastern Georgian,

---

you like, because both of them are right’ (Karbelashvili, 2011:34).”

⁷ In the current Georgian liturgical chant repertoire, there are only a few iambikos with the exception of the 4 by Demetre and all of them are sung to the melody of “You Are a Vineyard” #1–13 presented in our publication and referred to as “the iambiko mode” (the iambiko melody) (Karbelashvili, 2011:34).

Svetitskhoveli School.

In the “You Are a Vineyard” chants included in the publication, some typical peculiarities of Georgian chant are revealed: the linear, vertical, and special development of the texture–, from the parallelism of the thirds or archaic fifths of the “plain” samples to the contrapuntal, polymelodic polyphony of “embellished” chants. The structural complexities and improvisational character of the chants are revealed in the limitless potential of melodic and polyphonic transformations, modal harmony, diatonic scales and their frequent transpositions, colorful harmonic sonorities, and the intensive variability of consonant and dissonant harmonies. The uniqueness of the developed musical thought is revealed through these things, thus being of great interest to contemporary scholars (including foreigners: S. Arom from France, P. Vallejo from Spain, F. Scherbaum from Germany, M. Arndt from USA, and so on).

The stark differences between eastern and western Georgian chant are particularly well revealed in “You Are a Vineyard”. Western Georgian variants demonstrate archaic heterophonic parallelism, as well as a strong attraction to sophisticated forms of contrapuntal complexity. Intertwining melodic ornamentation, strong and unexpected movements, colorful variations of sometimes tense and sometimes soft sounds create associations to the virtuosic elegance of Georgian ornaments. Mysticism, compassion, sublimity, and artistic expression rich with light are reflected in the aesthetic thinking of these chants.

On the other hand, eastern Georgian variants of “You Are a Vineyard” are characterized by the slow, wavy movements of seconds. The melody of the middle voice is unique there, intertwined like a grapevine with the upper and bass voices, as if they are hovering in the sky and creating an artistic universe full of illumination, grace, calmness, and compassion.

The majority of the tunes from the collection is being published for the first time. The most distinguished are samples #8, 11, 12, 22-24, where the synthesis of Georgian religious and secular musical thought creates outstandingly beautiful melodic, polyphonic, and harmonic structures.

For Georgian “You are the Vineyard” #25 represents a symbol of Geor-

gian chant. It is not a coincidence, its polyphonic richness and transparency of thought, its exalted state and emotional expressiveness, its religious contemplation and lofty aestheticism create a radiant harmony of the divine and human.

This variant of “You Are a Vineyard” represents a musical, poetic embodiment of the most profound parts of Georgians’ collective unconscious thought: the Mother of God is a vineyard, newly blossomed in spring. I.e., it represents the source and efflorescence of eternal life; she is a vineyard whose fruit is divine beatitude, comforting pleasure, and carefree delight; the Mother of God is a fine sapling growing in Eden; she is a fragrant poplar, most adorned and beautiful (the Renaissance idea of divine beauty); by her essence she is a sun at its zenith, shining brilliantly (the Renaissance idea of divine light emanating from heaven above)

“You Are a Vineyard” represents one of the most precious pearls of

Georgian musical culture and this small collection serves to introduce it to the world.

References:

- Karbelashvili, Polievktos. (2011). *Georgian Secular and Sacred Modes*. “Kabadoni”. Tbilisi.
- Nutsubidze, Shalva. (1960). *History of Georgian Philosophy*. Vol. I. Tbilisi: the Georgian Academy of Sciences.
- Nutsubidze, Shalva. (1967). *Rustaveli and Oriental Renaissance*. Vol. IV. Tbilisi: the Georgian Academy of Sciences.
- Losev, Aleksei. (1998). *Estetika Vozrozhdenia (Aesthetics of Renaissance)*. Moscow: Misl.

აღვნიშნავთ, რომ, როგორც საერთოდ ძველ მუსიკაში, ქართულ გალობის სანოტო ჩანაწერებშიც ტემპი, აგოგური და დინამიკური ნიუანსები მწირად და ზოგადად არის დაფიქსირებული. წინამდებარე კრებულში მოცემული ტემპისა თუ დინამიკის აღნიშვნები პირობითია. შემსრულებლებს უნდა ახსოვდეთ, რომ საქმე შუა საუკუნეების საეკლესიო მუსიკასთან აქვთ, ამიტომ, ამ მუსიკისათვის ჩვეული საშემსრულებლო ხერხები და ესთეტიკა უნდა გამოიყენონ – ამ მუსიკაში ზომიერება, ლმობიერება და მედიტაციურობა შერწყმულია შინაგან და ამაღლებულ ემოციურობასთან.

კრებულში ხშირად შევხვდებით ისეთ შემთხვევებს, როდესაც რომელიმე ხმის პარტიაში მელოდიური მოძრაობის ორი ან სამი ვარიანტია წარმოდგენილი. მათგან მხოლოდ ერთ-ერთი უნდა შესრულდეს, ისე, რომ არ დაირღვეს გალობისათვის ჩვეული სამხმიანობის პრინციპი.

წინამდებარე კრებულში, საგალობელთა ნაწილი, პირველწყაროებისაგან მცირედ განსხვავებული, რედაქტირებული სახითაა წარმოდგენილი. ეს ყველაზე მეტად ეხება ხელნაწერ თუ გამოცემულ სანოტო წყაროებში მოცემულ ალტერაციის ნიშნებს.

It should be noted, that the tempo, agogic, and dynamic nuances are scarce and generalized in the notated versions of Georgian chants, as well as in old music in general. In this collection, the tempo markings and dynamics are conventional. During performance, it is necessary that the aesthetic and performance manner of church music of the Middle Ages be taken into account – in it moderation, compassion, and meditateness are merged with an inner and elevated emotionality.

In the collection one will encounter quite a few cases when there are two or three versions of melodic movement for one voice part. Only one of those versions should be performed so as not to violate the three-voice parts principle characteristic of chant.

In the following collection part of the chants are represented with edited version, slightly different from the original source. This mostly refers to the alteration signs, given both in the manuscripts and published sources of musical notation.

ქართული ანბანის საერთაშორისო ტრანსკრიფცია International transcription of the Georgian alphabet

Mkhedruli	Roman	IPA	Examples	Pronunciation Tips
ა	a	/a/	f <u>a</u> ther	open "ah" vowel sound
ბ	b	/b/	<u>b</u> less	
გ	g	/g/	g <u>iv</u> en	
დ	d	/d/	<u>d</u> ay	
ე	e	/e/	se <u>t</u>	open "eh" vowel sound, between "wet" or "wait". Spanish or German "e".
ვ	v	/v/	<u>v</u> et	vat/twine/tuft - this sound is often "w" when it follows another consonant, or sometimes like "f" when between consonants
ზ	z	/z/	<u>z</u> enith	
თ	t	/t ^(h) /	<u>t</u> oday	
ი	i	/i/	me <u>e</u> t	bright "ee" vowel sound
კ	k'	/k'/	pic <u>k</u>	non-aspirated "k" has no "h" breathiness in it. Slightly percussive
ლ	l	/l/	<u>l</u> ife	
მ	m	/m/	<u>m</u> entor	
ნ	n	/n/	<u>n</u> ew	
ო	o	/ɔ/	g <u>o</u>	round "oh" vowel sound
პ	p'	/p'/	up <u>ke</u> ep	non-aspirated "p" has no breathy "h" sound in it
ჟ	zh	/z/	pleas <u>u</u> re	
რ	r	/r/	-	Rolled "r" behind the upper teeth.
ს	s	/s/	<u>s</u> ee	
ტ	t'	/t'/	si <u>t</u> com	non-aspirated "t"
უ	u	/u/	ro <u>o</u> t	pursed lips round "oo" vowel sound
ფ	p	/p ^(h) /	<u>p</u> ilgrim	soft "p" with plenty of "h" breathiness in it
ქ	k	/k ^(h) /	<u>k</u> all	soft "k" with plenty of "h" breathiness in it
ღ	gh	/ɣ/	Pa <u>r</u> is	Like French "r", produced in back of the throat at the same place as "g" but with friction like "kh". Not overly pronounced or audible
ყ	q	/q'/	-	Produced in the throat as a light glottal stop. Not overly pronounced or audible
შ	sh	/ʃ/	<u>sh</u> ine	
ჩ	ch	/tʃ ^(h) /	<u>ch</u> oose	
ც	ts	/ts ^(h) /	se <u>ts</u>	
ძ	dz	/dz/	no <u>ds</u>	
წ	ts'	/ts'/	si <u>ts</u> near	sort of, if both words are pronounced quickly. non-aspirated "ts"
ჭ	ch'	/tʃ'/	<u>ch</u> noise	sort of, if both words are pronounced quickly. non-aspirated "ch"
ხ	kh	/x/	Ba <u>ch</u>	As in Yiddish chutzpah, Scottish loch
ჯ	j	/dʒ/	<u>j</u> oy	
ჰ	h	/h/	<u>h</u> ymn	

© John A. Graham.

Modified from version in "The Transmission and Transcription of Georgian Liturgical Chant," Ph.D. dissertation (Princeton, 2015)

საქართველოს ფოლკლორის
სახელმწიფო ცენტრი
THE FOLKLORE STATE CENTRE
OF GEORGIA

დასავლეთი საქართველოს საგვარდობო ზეგარეცხი

THE WEST GEORGIAN CHANTING TRADITION

1

ნოტებზე გადაღებული მღვდლის რაჟდენ თ. ხუნდაძის მიერ
გურულ-იმერულ სადა კილოზე.

Notated by Priest Razhden T. Khundadze in the
Gurian-Imeretian simple mode.

CD, track #1

შენ ხარ ვე - ნა - შენ - ხი, ახ - ლად ალ - ყვა - ვე -
შენ ხარ ვე - ნა - შენ - ხი, ახ - ლად ალ - ყვა - ვე -
shen khar ve - na - shen - khi, akh - lad agh - qva - ve -

ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა
ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა
bu - li; mor - chi k'e - ti - li, e - dems shi - na

ნერ - გუ - ლი; ალ - ვა სუნ - ნე - ლი,
ნერ - გუ - ლი; ალ - ვა სუნ - ნე - ლი,
ner - gu - li; al - va sun - ne - li,

სა - მო - თხეს ალ - მო - სრუ - ლი; ღმერთ - მან
სა - მო - თხეს ალ - მო - სრუ - ლი; ღმერთ - მან
sa - mo - tkhes agh - mo - sru - li; ghmert - man

შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი; და თა - ვით თვი - სით
შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი; და თა - ვით თვი - სით
she - gam - k'o, ve - ra - vin gjobs ke - bu - li; da ta - vit tvi - sit

მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
mze khar gan - brts'qin - ve - bu - li!

2

Andante

შენ ხარ ვე - ნა - ნი, ახ - ლად ალ - ყვა - ვე - ბუ - ლი;
შენ ხარ ვე - ნა - ნი, ახ - ლად ალ - ყვა - ვე - ბუ - ლი;
shen khar ve - na - khi, akh - lad agh - qva - ve - bu - li;

მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი;
მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი;
mor - chi k'e - ti - li, e - dems shi - na ner - gu - li;

ალ - ვა სუნ - ნე - ლი, სა - მო - თხეს ალ - მო - სრუ - ლი;
ალ - ვა სუნ - ნე - ლი, სა - მო - თხეს ალ - მო - სრუ - ლი;
al - va sun - ne - li, sa - mo - tkhes agh - mo - sru - li;

ლმერთ - მან შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი;
 ლმერთ - მან შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი;
 ghmert - man she - gam - k'o, ve - ra - vin gjobs ke - bu - li;

და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
 და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
 da ta - vit tvi - sit mze khar gan - brts'qin - ve - bu - li!

3

ხელნაწერი Q674, გვ. 347, №274

Manuscript Q674, p. 347, #274

CD, track #3

Andante - საშუალო მოძრაობით

შენ ხარ ვე - ნა - ნი, ახ - ლად ალ - ყვა -
შენ ხარ ვე - ნა - ნი, ახ - ლად ალ - ყვა -
shen khar ve - na khi, akh - lad agh - qva -

ვე - ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა
ვე - ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა
ve - bu - li; mor - chi k'e - ti - li, e - dems shi - na

ნერ - გუ - ლი; ალ - ვა სუ - ნ - ნე - ლი, სა - მო - თხეს
ნერ - გუ - ლი; ალ - ვა სუ - ნ - ნე - ლი, სა - მო - თხეს
ner - gu - li; al - va su - n - ne - li, sa - mo - tkhes

აღ - მო - სრუ - ლი; ღმერთ - მან შე - გამ - კო,
 აღ - მო - სრუ - ლი; ღმერთ - მან შე - გამ - კო,
 agh - mo - sru - li; ghmert - man she - gam - k'o,

ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი; და თა - ვით თვი - სით
 ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი; და თა - ვით თვი - სით
 ve - ra - vin gjobs ke - bu - li; da ta - vit tvi - sit

მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
 მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
 mze khar gan - brts'qin - ve - bu - li!

4

გადღეობულია ფილიმონ იესეს ძის ქორიძის მიერ
გადმოცემული: დიმიტრი რ. ჭალაგანიძისა, მთავარ-დიაკონის
რაჟდენ თ. ხუნდაძისა და ივლიანე წერეთლისაგან.

Notated by Philimon Koridze
Transmitted by Dimitri R. Chalaganidze, Archdeacon
Razhden T. Khundadze, and Ivliane Tsereteli.

CD, track #4

Andante

შენ ხარ ვე - ნა - ხი, ახ - ლად აღ - ყვა - ვე -
შენ ხარ ვე - ნა - ხი, ახ - ლად აღ - ყვა - ვე -
shen khar ve - na - khi, akh - lad agh - qva - ve -

ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა
ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა
bu - li; mor - chi k'e - ti - li, e - dems shi - na

ნერ - გუ - ლი; ალ - ვა სუნ - ნე - ლი,
ნერ - გუ - ლი; ალ - ვა სუნ - ნე - ლი,
ner - gu - li; al - va sun - ne - li,

სა - მო - თხეს აღ - მო - სრუ - ლი; ღმერთ - მან
სა - მო - თხეს აღ - მო - სრუ - ლი; ღმერთ - მან
sa - mo - tkhes agh - mo - sru - li; ghmert - man

შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი;
შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი;
she - gam - k'o, ve - ra - vin gjobs ke - bu - li;

და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
da ta - vit tvi - sit mze khar gan - brts'qin - ve - bu - li!

5

დინჯად - Andante mosso

შენ ხარ ვე - ნა - სი, ახ - ლად აღ - ყვა - ვე - ბუ - ლი;
შენ ხარ ვე - ნა - სი, ახ - ლა - დ აღ - ყვა - ვე - ბუ - ლი;
shen khar ve - na - khi, akh - la - d agh - qva - ve - bu - li;

მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი;
მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი;
mor - chi k'e - ti - li, e - dems shi - na ner - gu - li;

ა - ლ - ვა სუნ - ნე - ლი, სა - მო - თხეს ალ - მო - სრუ - ლი;

ა - ლ - ვა სუნ - ნე - ლი, სა - მო - თხეს ალ - მო - სრუ - ლი;

a - l - va sun - ne - li, sa - mo - tkhes agh - mo - sru - li;

ღმერთ - მან შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი;

ღმერთ - მან შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი;

ghmert - man she - gam - k'o, ve - ra - vin gjobs ke - bu - li;

და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!

და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!

da ta - vit tvi - sit mze khar gan - brts'qin - ve - bu - lil

საქართველოს ფოლკლორის
სახელმწიფო ცენტრი
THE FOLKLORE STATE CENTRE
OF GEORGIA

დასავლეთი საქართველოს საგალობლო ტრადიცია
გურია

THE WEST GEORGIAN CHANTING TRADITION
GURIA

საქართველოს ფოლკლორის
სახელმწიფო ცენტრი
THE FOLKLORE STATE CENTRE
OF GEORGIA

6

გადმოცემულია არტემ ერკომაიშვილის მიერ 1960-ან წლებში.
ნოტებზე გადაიტანა ანზორ ერკომაიშვილმა

Transcribed by Artem Erkomaishvili in the 1960s.
Notated by Anzor Erkomaishvili.

CD, track #6

შენ ხარ ვე - ნა - ი - ა - - - სი, ახ - - ლად ალ - - -

შენ ხარ ვე - ნა - - - - სი, ახ - - ლად ალ - - -

shen khar ve - na - - - - khi, akh - - lad agh - - -

ყვა - - - ვე - ბუ - - - ლი; მორ - ჩი კე - თი - - - ლი,

ყვა - - - ვე - ბუ - - - ლი; მორ - ჩი კე - თი - - - ლი,

qva - - - ve - bu - - - li; mor - chi k'e - ti - - - li,

ე - დემ - ს ში - ნა ნერ - გუ - - - ლი; ალ - ვა სუნ - ნე - ი - ე - ლი,

ე - დემ - ს ში - ნა ნერ - გუ - - - ლი; ალ - ვა სუნ - ნე - - - - ლი,

e - dem - s shi - na ner - gu - - - li; al - va sun - ne - - - - li,

სა - მო - თხეს აღ - - - - მო - სრუ - - - - ლი;
სა - მო - თხეს აღ - - - - მო - სრუ - - - - ლი;
sa - mo - tkhes agh - - - - mo - sru - - - - li;

ღმერთ - მა - ი - ან შე - გამ - - - - კო, ვე - რა - ვი - ნ გჯობს
ღმერთ - მა - ი - ან შე - გამ - - - - კო, ვე - რა - ვი - ნ გჯობს
ghmert - ma - i - an she - gam - - - - k'o, ve - ra - vi - n gjobs

ქე - ბუ - - - - ლი; და - ი - ა თა - ვით თვი - სით მზე - ი - ე ხა - რ
ქე - ბუ - - - - ლი; და - ი - ა თა - ვით თვი - სით მზე - ი - ე ხა - რ
ke - - bu - - - - li; da - i - a ta - vit tvi - sit mze - i - e kha - r

გან - - - - ბრწყინ - ვე - - - - ბუ - - - - ლი!
გან - - - - ბრწყინ - ვე - - - - ბუ - - - - ლი!
gan - - - - brts'qi - n - ve - - - - bu - - - - li!

7

ჩანერილია 1950–1960 წწ. თბილისი. სმის ჩამწერი სტუდია „მელოდია“.
ასრულებდნენ: ანანია, ვლადიმერ და არტემ ერქომაიშვილები.
ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

Recorded in 1950-60, Tbilisi. "Melodia" Recording Studio.
Performed by Anania, Vladimer and Artem Erkomaishvili.
Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #7

შენ ხარ ვე - ნა ხი ა - ხლად აღ - ყვა - ვე -
shen khar ve - na khi a - khlad agh - qva ve -
ვე - ნა ხი ა - ხლად აღ - ყვა - ვე -
ve - na khi a - khlad agh - qva ve -

ბუ - ლი, მორ - ჩი კე - თი -
bu - li, mor - chi k'e - ti -
ბუ - ლი, მორ - ჩი კე - თი -
bu - li, mor - chi k'e - ti -

ლი, ე - დემ - ს ში - ნა ნერ - გუ - ლი,
li, e - dem - s shi - na ner - gu - li,
ლი, ე - დემ - ს ში - ნა ნერ - გუ - ლი,
li, e - dem - s shi - na ner - gu - li,

ა - ლ - ვა - სუნ - ნე - ლი, სა - მო - თხეს ა - ღმო -
ა - ლ - ვა - სუნ - ნე - ი - ე - ლი, სა - მო - თხეს ა - ღმო -
a - l - va - sun - ne - i - e - li, sa - mo - tkhes a - ghmo -

სრუ - ლი, ღმერთ - მან შე - გა - მ - კო,
სრუ - ლი, ღმერთ - მან შე - გა - მ - კო,
sru - li, ghmert - man she - ga - m - k'o,

ვე - რა - ვი - ნ გჯობს ქე - ბუ - ლი და - ი - ა თა - ვით თვი - სით
ვე - რა - ვი - ნ გჯობს ქე - ბუ - ლი და - ი - ა თა - ვით თვი - სით
ve - ra - vi - n gjobs ke - bu li da - i - a ta - vit tvi - sit

მზე - ი - ე ხა - რ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი.
მზე - ი - ე ხა - რ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი.
mze - i - e kha - r gan - brts'qi - n - ve - bu - li.

rit.

8

ჩანერილია 1960 წელს ლანჩხუთის რაიონის სოფ. სუფსაში
ვლადიმერ ახოზაძის ფოლკლორული ექსპედიციის მიერ.
ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

Recorded in 1960 in the Lanchkhuti district in Supsa Village by
Vladimer Akhobadze's folkloric expedition.
Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #8

Moderato *rit.* *a tempo*

შენ ხარ ვე - ნა - ხი, ახ - ლად ალ - ყვა - ვე -
შენ ხარ ვე - ნა - ხი, ახ - ლად ალ - ყვა - ვე -
shen khar ve - na - khi, akh - lad agh - qva - ve -

ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი -
ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი -
bu - li; mor - chi k'e - ti -

ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი;
ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი;
li, e - dems shi - na ner - gu - li;

rit. *a tempo*

აღ - ვა სუნ - ნე - - - ლი, სა - მო - თხეს აღ - მო -
აღ - ვა სუნ - ნე - - - ლი, სა - მო - თხეს აღ - მო -
al - va sun - ne - - - li, sa - mo - tkhes agh - mo -

სრუ - ლი; ღმერთ - მან შე - გამ - კო,
სრუ - ლი; ღმერთ - მან შე - გამ - კო,
sru - li; ghmert - man she - gam - k'o,

ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - - - ლი;
ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - - - ლი;
ve - ra - vin gjobs ke - bu - - - li;

rit.

და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ გა - ან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
da ta - vit tvi - sit mze khar ga - an - brts'qin - ve - bu - li!

9

გადმოცემული დიმიტრი პატარავას მიერ.
შემდგენელი და მუსიკალური რედაქტორი მ. ერკვანიძე.

Transmitted by Dimitri Patarava.
Compiled and edited by M. Erkvanidze

CD, track #9

შენ ხარ ვე - ნა - ხი ა - ხლად ავ - ყვა -
შენ ხარ ვე - ნა - ხი ა - ხლად ავ - ყვა -
ve - na - khi a - khlad agh - qva -

ვე - ბუ - ლი მორ - ჩი კე - თი -
ვე - ბუ - ლი მორ - ჩი კე - თი -
ve - bu - li mor - chi k'e - ti -

ლი ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი
ლი ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი
li e - dems shi - na ner - gu - li

ალ - ვა სულ - ნე - ლი სა - მო - თხეს ა -

al - va sul - ne - li sa - mo - tkhes a -

ღმო - სრუ - ლი ღმერთ - მან შე - გამ -

ghmo - sru - li ghmert - man she - gam -

კო ვერ - ვი - ნა გჯობს ქე - ბუ - ლი და თა - ვით თვი - სით

k'o ver - vi - na gjobs ke - bu - li da ta - vit tvi - sit

მზე - ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი.

mze - khar gan - brts'qin - ve - bu - li.

rit.

ჩანერილია ქ. ოზურგეთში 1949 წელს გ. ჩხიკვაძის ფოლკლორული ექსპედიციის მიერ.
შემსრულებლები: დიმიტრი პატარავა, ვარლამ სიმონიშვილი და არტემ ერქომაიშვილი.
ნოტებზე გადაიტანა დავით შუღლიაშვილმა.

Recorded in Ozurgeti by Grigol Chkhikvadze's folklore expedition in 1949.
Performers: Dimitri Patarava, Varlam Simonishvili, and Artem Erkomaishvili.
Notated by Davit Shugliashvili.

CD, track #10

შენ ხარ ვე - ნა - ხი ახ - ლად ა - ყვა -
ვე - ნა - ხი ახ - ლად ა - ყვა -
shen khar ve - na - khi akh - lad a - qva -

ვე - ბუ - ლი მორ - ჩი კე - თი -
ვე - ბუ - ლი მორ - ჩი კე - თი -
ve - bu - li mor - chi k'e - ti -

ლე - ი ე - დემ - ს ში - ნა ნერ - გუ - ლი
ლე - ი ე - დემ - ს ში - ნა ნერ - გუ - ლი
le - i e - dem - s shi - na ner - gu - li

ა - ლ - ვა - რ სუ - ნ - ნე - ლი სა - მო - თხეს აღ - მო -

a - l - va - d su - n - ne - li sa - mo - tkhes agh - mo -

სრუ - ლი ღმერთ - მან შე - გა - მ - კო

sru - li ghmert - man she - ga - m - k'o

ვე - რა - ვი - ნ გჯობს ქე - ბუ - ლი და - ი - ა თა - ვით თვი - სით

ve - ra - vi - n gjobs ke - bu - li da - i - a ta - vit tvi - sit

მზე - ი - ე ხა - რ გაა - ი - ა - ბრწყინ - ნ - ვე - ბუ - ლი.

mze - i - e kha - r gai - i - a - brts'qi - n - ve - bu - li.

ჩანერილია 1963 წლის 18 ივლისს ლანჩხუთის რაიონის სოფ. შრომისუბანში.
გრიგოლ ჩხიკვაძის ფოლკლორული ექსპედიციის მიერ.
შემსრულებლები: სამუელ ტიკარაძე, ტიტე და ლადიკო გურგენაძეები.
ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

Recorded in Shromisubani Village in the Lanchkhuti district on July 18, 1963
by Grigol Chkhikvadze's folklore expedition.
Performers: Samuel Tikaradze, Tite and Ladiko Gurgenadze.
Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #11

Allegro

შე - ი - ნ ხა - ი - რ ვე - ნა - ი - ა - ნი, ა - ხლა - დ
she - i - n kha - i - r ve - na - i - a - khi, a - khla - d

შე - ნ ხა - რ ვე ნა - ი - ა - ნი, ა - ხლა - დ
she - n kha - r ve na - i - a - khi, a - khla - d

ხაი - რ ვე - ნა - ი - ა - ნი, ა - ხლა - დ
khai - r ve - na - i - a - khi, a - khla - d

ა - ყვა - ი - ა ვე - ი - ბუ - ლე - ი - ე;
a - qva - i - a ve - i - bu - le - i - e;

ა - ი - ა - ყვა - ი - ა - ვე - ი - ბუ - ლე - ი - ე;
a - i - a - qva - i - a - ve - i - bu - le - i - e;

ა - ი - ა - ყვა - ი - ა - ი - ვე - ი - ბუ - ლე - ი - ე;
a - i - a - qva - i - a - i - ve - i - bu - le - i - e;

მო - რ - ჩე - ი - ე - ი - ე კე - თი - ლი, ე
mo - r - che - i - e - i - e k'e - ti - li, e

მო - რ - ჩე - ი - ე - ი - ე კე - ი - ე - თი - ლი, ე
mo - r - che - i - e - i - e k'ei - i - e - ti - li, e

მო - რ - ჩე - ეი - ე - ი - ე კე - ი - ე - თი - ლი, ე
mo - r - che - ei - e - i - e k'ei - i - e - ti - li, e

დემს ში - ნა ნე - რგუ - ლი;
dems shi - na ne - rgu - li;

დე - მს ში - ნა ნე - რგუ - ლი;
de - ms shi - na ne - rgu - li;

დე - მს ში - ნა ნე - რგუ - ლი;
de - ms shi - na ne - rgu - li;

ა - ლ - ვა - დ სუი - უნ - ნე - ი - ე ლი,
a - l - va - d sui - un - ne - i - e li,

ა - ლ ა - ლ - ვა - დ სუი - უნ - ნე - ი - ე ლი,
a - l a - l - va - d sui - un - ne - i - e li,

ა - ლ - ვა - დ სუი - უ - ნ - ნე - ი - ე ლი,
a - l - va - d sui - u - n - ne - i - e li,

სა - მო - თ - ხეა - ი - ეს ა - ი - ა - ღმო - სრუ -
sa - mo - t - khei - i - es a - i - a - ghmo - sru -

სა - მო - თ ხეა - ი - ეს ა - ი - ა - ღმო - სრუ -
sa - mo - t khei - i - es a - i - a - ghmo - sru -

სა - მო - თ - ხეა - ი - ეს ა - ი - ა - ი - ღმო - სრუ -
sa - mo - t - khei - i - es a - i - a - i - ghmo - sru -

ლე - ი - ე; ღმე - რ - თმა - ა - ნ შეა - ი - ე -
le - i - e; ghme - r - tma - a - n shei - i - e -

ლე - ი - ე; ღმერ - თმა - ი - ა - ი - ა - ნ შე - ი - ე -
le - i - e; ghmer - tma - i - a - i - a - n she - i - e -

ლე - ი - ე; ღმე - რ - თმა - ი - ა - ა - ი - ა - ნ შე - ი - ე -
le - i - e; ghme - r - tma - i - a - a - i - a - n she - i - e -

გა - ი - ა - მკო, ვე - რა - ვინ გჯობს
ga - i - a - mk'o, ve - ra - vin gjobs

გა - ი - ა - მკო, ვე - რა - ვი - ნ გჯობს
ga - i - a - mk'o, ve - ra - vi - n gjobs

გა - ი - ა - მკო, ვე - რა - ვი - ნ გჯობს
ga - i - a - mk'o, ve - ra - vi - n gjobs

ქე - ი - ე - ბუ - ლი;   და - ი - ა
ke - i - e - bu - li;   da - i - a

ქე - ი - ეა - ბუ - ლი;   და - ი - ა
ke - i - ei - bu - li;   da - i - a

ქეა - ი - ე - ბუ - ლი;   და - ი - ა
kei - i - e - bu - li;   da - i - a

თა - ვით თვი - სით მზე - ი - ე   ხა - რ გა - ა - ი - ა - ნ -
ta - vit tvi - sit mze - i - e   kha - r ga - a - i - a - n -

თა - ვით თვი - სით მზე - ი - ე   ხა - აე - რ გა - ა - ი - ა - ნ -
ta - vit tvi - sit mze - i - e   kha - ai - r ga - a - i - a - n -

თა - ვით თვი - სით მზე - ი - ე   ხაე - რ გა - ა - ი - ა - ნ -
ta - vit tvi - sit mze - i - e   khai - r ga - a - i - a - n -

ბრწყი - ნ ვეა - ი - ეა - ი - ე - ბუ - უა - ი - უა - ი - უ - ლი;
brts'qi - n vei - i - ei - i - e - bu - ui - i - ui - i - u - li;

ბრწყი - ინ - ვეა - ი - ეა - ი - ე - ბუ - უა - ი - უა - ი - უ - ლი;
brts'qi - in - vei - i - ei - i - e - bu - ui - i - ui - i - u - li;

ბრწყი - ი - ნ - ვეა - ი - ეა - ი - ე - ბუ - უა - ი - უ - უა - ი - უ - ლი;
brts'qi - i - n - vei - i - ei - i - e - bu - ui - i - u - ui - i - u - li;

საქართველოს ფოლკლორის
სახელმწიფო ცენტრი
THE FOLKLORE STATE CENTRE
OF GEORGIA

დასავლეთი საქართველოს საგალობლო ზეპირსიტყვი
სამეცნიერო

THE WEST GEORGIAN CHANTING TRADITION
SAMEGRELO

ჩანერილია ზუგდიდში 2014 წლის ფოლკლორულ ექსპედიციაში ნინო მახარაძის მიერ.
სამივე ხმას ასრულებს პოლიკარპე ხუბულავა.
ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

Recorded in Zugdidi by Nino Makharadze during a folklore expedition in 2014.

All three voices performed by Polikarpe Khubulava.

Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #12

შე - ი - ნ, შე - ნ ხა - რ ვე - ნა - - - - - ხი,
she - i - n, shei - n khai - r ve - na - - - - - khi,

შე - ნ ხა - რ ვე - ნა - - - - - ხი,
shei - n khai - r ve - na - - - - - khi,

შე - ნ ხა - რ ვე - ნა - - - - - ხი,
shei - n khai - r ve - na - - - - - khi,

ა - ხლა - დ ა - ყვა - აი - ი - ა - ვე - ბუ -
a - khla - d a - qva - ai - i - a - vei - bu -

ა - ხლა - დ ა - ყვა - ი - ა - ვე - ბუ -
a - khla - d a - qva - i - a - vei - bu -

ა - ხლა - დ ა - ყვა - ი - ა - ვე - ბუ -
a - khla - d a - qva - i - a - vei - bu -

ს - ლი, ს - ლი, ს - ლი, ს - ლი.

ლი. li.

მო - რ - ჩე - ი - ეი - ეი - ე, კე -

moi - r - che - i - ei - i - e, k'e -

ჩე - ი - ეი - ეი - ე, კე -

che - i - ei - i - e, k'e -

ჩე - ი - ეი - ეი - ე, კე -

che - i - ei - i - e, k'e -

თი - ლი, ე - ე - დემ - ს ში - ნა ნე - რგუ - ლი.

ti - li, ei - e - dem - s shi - na ne - rgu - li.

თი - ლი, ე - ე - დემ - ს ში - ნა ნე - რგუ - ლი.

ti - li, ei - e - dem - s shi - na ne - rgu - li.

თი - ლი, ე - ე - დემ - ს ში - ნა ნე - რგუ - ლი.

ti - li, ei - e - dem - s shi - na ne - rgu - li.

ა - ლ, ა - ლ - ვა - დ სუ - ნ - ნე - ლი,

a - l, a - l - va - d su - n - ne - li,

ა - ლ, ა - ლ - ვა - დ სუ - ნ - ნე - ე - ლი,

a - l, a - l - va - d su - n - ne - e - li,

ა - ლ, ა - ლ - ვა - დ სუ - ნ - ნე - ლი,

a - l, a - l - va - d su - n - ne - li,

სა - მო - თხეი - ი - ეი - ი - ე - ს ა - ა - ი - ა - - -
sa - mo - tkhei - i - ei - i - e - s a - a - i - a - - -

სა - მო - თ - ხეი - ი - ეი - ი - ე - ს ა - ი - ა - - -
sa - mo - t - khei - i - ei - i - e - s a - i - a - - -

სა - მო - თხეი - ი - ეი - ი - ე - ს ა - ი - ა - - -
sa - mo - tkhei - i - ei - i - e - s a - i - a - - -

ღმო - სრუ - უ - - - ლი. ღმეი - ი - ერ - თ - მან
ghmo - sru - u - - - li. ghmei - i - er - t - man

ღმო - სრუ - უ - - - ლი. ერ - თ - მან
ghmo - sru - u - - - li. er - t - man

ღმო - სრუ - უ - - - ლი. ერ - თ - მან
ghmo - sru - u - - - li. er - t - man

შე - გამ - კო, ვეი - ე - რაი - ა - ვინ გჯობს ქე -
she - gam - k'o, vei - e - rai - a - vi - n gjobs ke -

შე - გამ - კო, ვეი - ე - რაი - ა - ვინ გჯობს ქე -
she - gam - k'o, vei - e - rai - a - vi - n gjobs ke -

შე - გამ - კო, ვეი - ე - რაი - ა - ვინ გჯობს ქე -
she - gam - k'o, vei - e - rai - a - vin gjobs ke -

ბუ - - - - - ლი.
bu - - - - - li.

და - ი - ა თა - ვით თვი - სით
da - i - a ta - vit tvi - sit

ბუ - - - - - ლი.
bu - - - - - li.

და - ი - ა თა - ვით თვი - სით
da - i - a ta - vit tvi - sit

ბუ - - - - - ლი.
bu - - - - - li.

და - ი - ა თა - ვით თვი - სით
da - i - a ta - vit tvi - sit

მზე - - - - - ხარ
mze - - - - - khar

გაა - ა - ბრწყინ -
gai - a - brts'qi - n -

მზე - ე - ხარ
mze - e - khar

გაა - ა - ბრწყინ -
gai - a - brts'qi - n -

მზე - ე - ხარ
mze - e - khar

გაა - ა - ბრწყინ -
gai - a - brts'qin -

ვეი - ი ე - ბუ - უ - ლი.
vei - i e - bu - u - li.

ვეი - ი ე - ბუ - უ - ლი.
vei - i e - bu - u - li.

ვეი - ე - - - - - ბუ - უ - ლი.
vei - e - - - - - bu - u - li.

საქართველოს ფოლკლორის
სახელმწიფო ცენტრი
THE FOLKLORE STATE CENTRE
OF GEORGIA

აღმოსავლეთი საქართველოს საგვარდობო ზეპირსიტყვიანობის ტრადიციები

THE EAST GEORGIAN CHANTING TRADITION

საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ცენტრალურ არქივში დაცული
პოლიევქტოს და ფილიმონ კარბელაშვილების და მათი მოსწავლეების ხელნაწერებიდან.

Manuscripts belonging to Poliekytos and Philimon Karbelashvili and their students kept
at the Central Archives of the Georgian Ministry of Justice.

CD, track #13

შენ ხარ ვე - ნა - - - ხი, ა - ხლად აღ - ყვა - - - ვე - ბუ - - - ლი;
შენ ხარ ვე - ნა - - - ხი, ა - ხლად აღ - ყვა - - - ვე - ბუ - - - ლი;
shen khar ve - na - - - khi, a - khlad agh - qva - - - ve - bu - - - li;

მო - რჩი კე - თი - - - ლი, ე - დემს ში - ნა
მო - რჩი კე - თი - - - ლი, ე - დემს ში - ნა
mo - rchi k'e - ti - - - li, e - dems shi - na

ნე - რგუ - - - ლი; ა - ლვა სუ - ნე - - - ლი,
ნე - რგუ - - - ლი; ა - ლვა სუ - ნე - - - ლი,
ne - rgu - - - li; a - lva su - nne - - - li,

სა - მო - თხეს ა - - - - ღმო - სრუ - - - - ლი;

სა - მო - თხეს ა - - - - ღმო - სრუ - - - - ლი;

sa - mo - tkhes a - - - - ghmo - sru - - - - li;

ღმე - რთან შე - გა - - - - მკო, ვერ - ვი - - - - ნა

ღმე - რთან შე - გა - - - - მკო, ვერ - ვი - - - - ნა

ghme - rtman she - ga - - - - mk'o, ver - vi - - - - na

გჯობს ქე - ბუ - - - - ლი, და თა - ვით თვი - სით

გჯობს ქე - ბუ - - - - ლი, და თა - ვით თვი - სით

gjobs ke - bu - - - - li, da ta - vit tvi - sit

მზე ხარ გან - ბრწყი - ნვე - - - - ბუ - - - - ლი!

მზე ხარ გან - ბრწყი - ნვე - - - - ბუ - - - - ლი!

mze khar gan - brts'qi - nve - - - - bu - - - - li!

rit.

14

სტეფანე (ვასილ) კარბელაშვილის ხელნაწერებიდან.

Manuscripts belonging to Stephane (Vasil) Karbelashvili.

1. შენ ხარ ვე - ნა - ხი, ახ - ლად აღ - ყვა - ვე - ბუ - ლი;
 2. მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი;
 3. აღ - ვა სუნ - ნე - ლი, სა - მოთ - ხეს აღ - მო - სრუ - ლი;
 4. ღმერთ - მან შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი;

1. shen khar ve - na - khi, akh - lad agh - qva - ve - bu - li;
 2. mor - chi k'e - ti - li, e - dems shi - na ner - gu - li;
 3. al - va sun - ne - li, sa - mot - khes agh - mo - sru - li;
 4. ghmert - man she - gam - k'o, ve - ra - vin gjobs ke - bu - li;

rit.

5. და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ და გან-ბრწყინ-ვე - ბუ - ლი!
 5. და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ და გან-ბრწყინ-ვე - ბუ - ლი!

5. da ta - vit tvi - sit mze khar da gan-brts'qin-ve - bu - li!

ქართლ-კახური გალობა „კარბელანთ კილოთი“. „ცისკარი“. 1898.
ნოტებზედ გადაღებული და საკუთრებით დაბეჭდილი
მლ. ვასილ გრიგ. ძის კარბელოვის მიერ.

Kartl-Kakhetian Chant in the “Karbelaant Mode”. Matins. 1898.
Notated and personally printed by Priest Vasil Karbelov son of Grigol.

CD, track #14

1. 2. 3. 4.

1. შენ ხარ ვე - ნა - ხი, ახ - ლად აღ - ყვა - ვე - ბუ - ლი;
2. მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - გუ - ლი;
3. ალ - ვა სუნ - ნე - ლი, სა - მოთ - ხეს აღ - მო - სრუ - ლი;
4. ღმერთ - მან შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი,

1. shen khar ve - na - khi, akh - lad agh - qva - ve - bu - li;
2. mor - chi k'e - ti - li, e - dems shi - na ner - gu - li;
3. al - va sun - ne - li, sa - mot - khes agh - mo - sru - li;
4. ghmert - man she - gam - k'o, ve - ra - vin gjobs ke - bu - li,

5.

rit.

5. და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ და გან-ბრწყინ-ვე-ბუ-ლი!
5. და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ და გან-ბრწყინ-ვე-ბუ-ლი!

5. da ta - vit tvi - sit mze khar da gan-brts'qin-ve - bu - li!

ლუარსაბ ტოგონიძის პირად არქივში დაცული დავით მოლოდინაშვილის ხელნაწერი.
„ქართული გალობა სამი ხმითა“, დავით მოლოდინაშვილი.

Davit Molodinashvili's manuscript collection kept in Luarsab Togonidze's personal archive.
"Georgian Chant in Three Voices", Davit Molodinashvili.

შენ ხარ ვე - ნა - - - - ხი, ა - ხლად ალ -
შენ ხარ ვე - ნა - - - - ხი, ა - ხლად ალ -
shen khar ve - na - - - - khi, a - khlad agh -

ყვა - ვე - ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი,
ყვა - ვე - ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი,
qva - ve - bu - li; mor - chi k'e - ti - li,

ე - დემს ში - ნა ნე - - - - რ - გუ - ლი, ალ - - - - ვა
ე - დემს ში - ნა ნე - - - - რ - გუ - ლი, ალ - - - - ვა
e - dems shi - na ne - - - - r - gu - li, al - - - - va

სუნ - ნე - - - - ლი, სა - მო - თხეს აღ - - მო -

სუნ - ნე - - - - ლი, სა - მო - თხეს აღ - - მო -

sun - ne - - - - li, sa - mo - tkhes agh - - mo -

სრუ - ლი, ღმერთ - მან შე - - გა - მ - კო,

სრუ - ლი, ღმერთ - მან შე - - გა - მ - კო,

sru - li, ghmert - man she - - ga - m - k'o,

ვერ - ვი - ნა გჯობს ქე - ბუ - ლი, და თა - ვით თვი -

ვერ - ვი - ნა გჯობს ქე - ბუ - ლი, და თა - ვით თვი -

ver - vi - na gjobs ke - - bu - li, da ta - vit tvi -

სით მზე ხა - რ და გან-ბრწყინ - ვე - - - ბუ - ლი!

სით მზე ხა - რ და გან-ბრწყინ - ვე - - - ბუ - ლი!

sit mze kha - r da gan-brts'qin - ve - - - bu - li!

rit.

შენ ხარ ვე - ნა - - სი, ა - ხლად ალ - ყვა - ვე - - ბუ - - -

შენ ხარ ვე - ნა - - სი, ა - ხლად ალ - ყვა - ვე - - ბუ - - -

shen khar ve - na - - khi, a - khlad agh - qva - ve - - - bu - - -

ლი; მორ - ჩი კე - - - თი - - - ლი,

ლი; მორ - ჩი კე - - - თი - - - ლი,

li; mor - chi k'e - - - ti - - - li,

ე - დემს ში - ნა ნე - - რგუ - - - ლი; ა - ლვა

ე - დემს ში - ნა ნე - - რგუ - - - ლი; ა - ლვა

e - dems shi - na ne - - - rgu - - - li; a - lva

სუნ - - - ნე - - - ლი, სა - მო - თხეს ალ - მო - - - სრუ - - -
სუნ - - - ნე - - - ლი, სა - მო - თხეს ალ - მო - - - სრუ - - -
sun - - - ne - - - li, sa - mo - tkhes agh - mo - - - sru - - -

ლი; ღმერთ - მან შე - გა - მკო, ვე - რა - ვინ გჯობს
ლი; ღმერთ - მან შე - გა - მკო, ვე - რა - ვინ გჯობს
li; ghmert - man she - ga - mk'o, ve - ra - vin gjobs

ქე - ბუ - ლი, და თა - ვით თვი - სით
ქე - ბუ - ლი, და თა - ვით თვი - სით
ke - bu - li, da ta - vit tvi - sit

rit.
მზე ხა - რ და გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
მზე ხა - რ და გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
mze kha - r da gan - brts'qin - ve - bu - lil

შენ ხარ ვე - ნა - - - ხი, ახ - ლად - ალ - ყვა -
შენ ხარ ვე - ნა - - - ხი, ახ - ლად - ალ - ყვა -
shen khar ve - na - - - khi, akh - lad - agh - qva -

ვე - - - ბუ-ლი; მო - რჩი კე - თი - ლი,
ვე - - - ბუ-ლი; მო - რჩი კე - თი - ლი,
ve - - - bu - li; mo - rchi k'e - ti - - - li,

ე - დემს ში - ნა ნე - - - რგუ - ლი; ალ - ვა სუნ - ნე - -
ე - დემს ში - ნა ნე - - - რგუ - ლი; ალ - ვა სუნ - ნე - -
e - dems shi - na ne - - - rgu - li; al - va sun - ne - -

ლი, სა - მო - თხეს ალ - მო - - - - სრუ - ლი;

ლი, სა - მო - თხეს ალ - მო - - - - სრუ - ლი;

li, sa - mo - tkhes agh - mo - - - - sru - li;

ღმერთ - მან შე - გა - - - მკო, ვე - რა - ვინ გჯობს

ღმერთ - მან შე - გა - - - მკო, ვე - რა - ვინ გჯობს

ghmert - man she - ga - - - mk'o, ve - ra - vin gjobs

ქე - - - ბუ - ლი; და თა - ვით თვი - სით

ქე - - - ბუ - ლი; და თა - ვით თვი - სით

ke - - - bu - li; da ta - vit tvi - sit

rit.

მზე ხარ და გან - ბრწყი - ნვე - ბუ - ლი!

მზე ხარ და გან - ბრწყი - ნვე - ბუ - ლი!

mze khar da gan - brts'qi - nve - bu - lil

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული სტეფანე (ვასილ) კარბელაშვილის ხელნაწერები:
კარბელაშვილი ვასილ, სანოტო ხელნაწერთა ფონდი. კარბელაშვილის პირადი ფონდი №264.

Stephane (Vasil) Karbelashvili's manuscripts kept at the National Center of Manuscripts:
Karbelashvili Vasil, Notated Manuscript Fund. Karbelashvili Personal Archive #264.

შენ ხარ ვე - - - ნა - - - ხი, ა - ხლად აღ - ყვა -
შენ ხარ ვე - - - ნა - - - ხი, ა - ხლად აღ - ყვა -
shen khar ve - - - na - - - khi, a - khlad agh - qva -

ვე - ბუ - - - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი,
ვე - ბუ - - - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი,
ve - bu - - - li; mor - chi k'e - ti - li,

ე - დემს ში - ნა ნე - - - რგუ - - - ლი; ა - ლვა
ე - დემს ში - ნა ნე - - - რგუ - - - ლი; ა - ლვა
e - dems shi - na ne - - - rgu - - - li; a - lva

სუნ - - - ნე - - - ლი, სა - მო - თხეს აღ - მო - - - სრუ - - -

სუნ - - - ნე - - - ლი, სა - მო - თხეს აღ - მო - - - სრუ - - -

sun - - - ne - - - li, sa - mo - tkhes agh - mo - - - sru - - -

ლი; ღმერთ - მან შე - - - გა - - - მკო,

ლი; ღმერთ - მან შე - - - გა - - - მკო,

li; ghmert - man she - - - ga - - - mk'o,

ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი. და თა - ვით თვი -

ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - ლი. და თა - ვით თვი -

ve - ra - vin gjobs ke - bu - li. da ta - vit tvi -

სით მზე ხა - რ და გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!

სით მზე ხა - რ და გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!

sit mze kha - r da gan - brts'qin - ve - bu - li!

rit.

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული სტეფანე (ვასილ) კარბელაშვილის ხელნაწერები:
კარბელაშვილი ვასილ, სანოტო ხელნაწერთა ფონდი. კარბელაშვილის პირადი ფონდი №264.

Stephane (Vasil) Karbelashvili's manuscripts kept at the National Center of Manuscripts:
Karbelashvili Vasil, Notated Manuscript Fund. Karbelashvili Personal Archive #264.

შენ ხარ ვე - ნა - - სი, ა - ხლად აღ - ყვა - ვე - ბუ - - -

შენ ხარ ვე - ნა - - სი, ა - ხლად აღ - ყვა - ვე - ბუ - - -

shen khar ve - na - - khi, a - khlad agh - qva - ve - bu - - -

ლი; მორ - ჩი კე - თი - - ლი,

ლი; მორ - ჩი კე - თი - - ლი,

li; mor - chi k'e - ti - - li,

ე - დემს ში - ნა ნე - - - რგუ - - - ლი; ა - ლვა

ე - დემს ში - ნა ნე - - - რგუ - - - ლი; ა - ლვა

e - dems shi - na ne - - - rgu - - - li; a - lva

სუნ - ნე - - - ლი,   სა - მო - თხეს აღ - მო - - - სრუ - - -

სუნ - ნე - - - ლი,   სა - მო - თხეს აღ - მო - - - სრუ - - -

sun - ne - - - li,   sa - mo - tkhes agh - mo - - - sru - - -

ლი;   ღმერთ - მან   შე - გა - - - მკო,

ლი;   ღმერთ - მან   შე - გა - - - მკო,

li;   ghmert - man   she - ga - - - mk'o,

ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - - - ლი,   და   თა - ვით   თვი -

ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - ბუ - - - ლი,   და   თა - ვით   თვი -

ve - ra - vin gjobs ke - bu - - - li,   da   ta - vit   tvi - -

სით   მზე   ხა - რ   და   *rit.*   გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ღი!

სით   მზე   ხა - რ   და   გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ღი!

sit   mze   kha - r   da   gan - brts'qin - ve - bu - li!

21

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული სტეფანე (ვასილ) კარბელაშვილის ხელნაწერები:
კარბელაშვილი ვასილ, სანოტო ხელნაწერთა ფონდი. კარბელაშვილის პირადი ფონდი №264.

Stephane (Vasil) Karbelashvili's manuscripts kept at the National Center of Manuscripts:
Karbelashvili Vasil, Notated Manuscript Fund. Karbelashvili Personal Archive #264.

1. შენ ხარ ვე - - - ნა - - - სი,
2. მორ - - - ჩი კე - - - თი - - - ლი,
3. აღ - - - ვა სუნ - - - ნე - - - ლი,
4. ღმერთ - მან შე - - - გამ - - - კო,

1. shen khar ve - - - na - - - khi,
2. mor - - - chi k'e - - - ti - - - li,
3. al - - - va sun - - - ne - - - li,
4. ghmert - man she - - - gam - - - k'o,

ახ - ლად აღ - ყვა - ვე - - - ბუ - - - ლი;
ე - დემს ში - ნა ნერ - - - გუ - - - ლი;
სა - მოთ - ხეს აღ - მო - - - სრუ - - - ლი;
ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - - - ბუ - - - ლი;

akh - lad agh - qva - ve - - - bu - - - li;
e - dems shi - na ner - - - gu - - - li;
sa - mot - khes agh - mo - - - sru - - - li;
ve - ra - vin gjobs ke - - - bu - - - li;

5. და თა - - - ვით თვი - - - სით

5. da ta - - - vit tvi - - - sit

მზე ხარ და გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!

mze khar da gan - brts'qin - ve - bu - li!

rit.

ossia:
ან ასე:

მზე ხარ და გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!

mze khar da gan - brts'qin - ve - bu - - li!

rit.

22

მს. ფილმიდან „არ დაიდარო“. 1969. ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

From the art film “Ar Daidardo” (Don't Grieve). 1969. Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #15

Andante cantabile. Rubato

1. შენ ხარ ვე - ნა - ხი,
1. shen khar ve - na - khi,

ახ - ლად ალ ყვა - ვე - ბუ - ლი;
akh - lad agh qva - ve - bu - li;

2. მორ - ჩი კე - თი - ლი,
3. ალ - ვა სუნ - ნე - ლი,
4. ღმერთ - მან შე - გა - მკო,

2. mor - chi k'e - ti - li,
3. al - va sun - ne - li,
4. ghmert - man she - ga - mk'o,

ე - დემს ში - ნა ნე - - - რგუ - - - ლი;
 სა - მო - თხეს ალ - მო - - - სრუ - - - ლი;
 ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - - - ბუ - - - ლი;

ე - დემს ში - ნა ნე - - - რგუ - - - ლი;
 სა - მო - თხეს ალ - მო - - - სრუ - - - ლი;
 ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - - - ბუ - - - ლი;

e - dems shi - na ne - - - rgu - - - li;
 sa - mo - tkhes a - ghmo - - - sru - - - li;
 ve - ra - vin gjobs ke - - - bu - - - li;

5. და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ
 5. და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ
 5. da ta - vit tvi - sit mze khar

rit.
 გან-ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
 გან-ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
 gan - brts'qin - ve - bu li!

Andante cantabile. Rubato

შენ ხარ ვე - ნა - ხი - ი, ახ - ლად აღ - ყვა -
შენ ხარ ვე - ნა - ხი, ახ - ლად აღ - ყვა -
shen khar ve - na - khi, akh - lad agh - qva -

ვე - ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი,
ვე - ბუ - ლი; მორ - ჩი კე - თი - ლი,
ve - bu - li; mor - chi k'e - ti - li,

ე - დემს ში - ნა ნე - რგუ - ლი; ალ - ვა სუნ -
ე - დემს ში - ნა ნე - რგუ - ლი; ალ - ვა სუნ -
e - dems shi - na ne - rgu - li; al - va sun -

ნე - ლი, სა - მო - თხეს ა - ღმო -
 ნე - ლი, სა - მო - თხეს₃ ა - ღმო -
 ne - li, sa - mo - tkhes a - ghmo -

სრუ - ლი; ღმერთ - მან შე - გა - მკო,
 სრუ - ლი; ღმერთ - მან შე - გა - მკო,
 sru - li; ghmert - man she - ga - mk'o,

ვერ - ვი - ნა გჯობს ქე - ბუ - ლი; და თა - ვით თვი -
 ვერ - ვი - ნა გჯობს ქე - ბუ - ლი; და თა - ვით თვი -
 ver - vi - na gjobs ke - bu - li; da ta - vit tvi -

სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
 სით მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
 sit mze khar gan - brts'qin - ve - bu - lil

ი. გრიმოსა და გ. ჩხიკვაძის ფოლკლორული ექსპედიცია (1967).
გურჯაანის რაიონის მოხუც მომღერალთა გუნდი.
ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

Recorded by Yvette Grimaud's folklore expedition in 1967.
Gurjaani District Senior Singer Ensemble.
Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #17

Aⁿ d^a n^t e ca n^t a^b i^e. R^u b^a o

შენ ხარ ვე - ნა - ხი,
ხარ ვე - ნა - ხი,
khar ve - na - khi,

ახ - ლად აღ - ყვა - ვე - ბუ - ლი;
ახ - ლად აღ - ყვა - ვე - ბუ - ლი;
akh - lad agh - qva - ve - bu - li;

მორ - ჩი კე - თი - ლი,
მორ - ჩი კე - თი - ლი,
mor - chi k'e - ti - li,

ე - დემს ში - ნა ნე - რგუ - ლი;
ე - დემს ში - ნა ნე - რგუ - ლი;
e - dems shi - na ne - rgu - li;

ალ - ვა სუნ - ნე - ლი,
ალ - ვა სუნ - ნე - ლი,
al - va sun - ne - li,

სა - მო - თხეს ალ - მო - სრუ - ლი;
სა - მო - თხეს ალ - მო - სრუ - ლი - ი;
sa - mo - tkhes agh - mo - sru - li;

ღმერთ - მან შე - გა - მკო,
ღმერთ - მან შე - გა - მკო,
ghmert - man she - ga - mk'o,

ვერ - ვი - ნა გჯობს ქე - ბუ - ლი;
ვერ - ვი - ნა გჯობს ქე - ბუ - ლი - ი;
ver - vi - na gjobs ke - bu - li;

და თა - ვით თვი - სით
და თა - ვით თვი - სით
da ta - vit tvi - sit

მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
მზე ხარ გან - ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი - ი!
mze khar gan - brts'qin - ve - bu - li!

მიიჩნევენ, რომ იგი ქართული პროფესიული მუსიკის კლასიკოსის,
ზაქარია ფალიაშვილის მიერ დამუშავებული ტრადიციული ვარიანტია, თუმცა,
ამის დამადასტურებელი წყარო არ მოგვეპოვება.

It is considered to be a traditional version arranged by Zakaria Paliashvili,
a classicist of professional Georgian music,
yet there is no source to be found proving this.

CD, track #18

1. 2. 3. 4.

1. შენ ხარ ვე - ნა - ხი, ახ-ლად აღ - ყვა - ვე - - - ბუ - ლი;
2. მორ - ჩი კე - თი - ლი, ე - დემს ში - ნა ნერ - - - გუ - ლი;
3. აღ - ვა სუნ - ნე - ლი, სა - მოთ - ხეს აღ - მო - - - სრუ - ლი;
4. ღმერთ - მან შე - გამ - კო, ვე - რა - ვინ გჯობს ქე - - - ბუ - ლი;

1. shen khar ve - na - khi, akh - lad agh - qva - ve - - - bu - li;
2. mor - chi k'e - ti - li, e - dems shi - na ner - - - gu - li;
3. al - va sun - ne - li, sa - mot - khes agh - mo - - - sru - li;
4. ghmert - man she - gam - k'o, ve - ra - vin gjobs ke - - - bu - li;

5.

5. და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ და გან-ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!
5. და თა - ვით თვი - სით მზე ხარ და გან-ბრწყინ - ვე - ბუ - ლი!

5. da ta - vit tvi - sit mze khar da gan-brts'qin - ve - bu - li!

წყაროები

№1. ქართული გალობა : ლიტურღია იოანე
ოქროპირისა, ბასილი დიდისა და გრიგორი ღვთის-
მეტყველისა: პარტიტურა // ნოტებზე გადაღებული
მღვდლის რაჟდენ თ. ხუნდაძის მიერ გურულ-
იმერულ სადა კილოზე // ტფილისი: გამოცემა ესტატე
სოლომანის-ძის კერესელიძისა, 1911.

CD, track #1. ანსამბლი „ბასიანი“ – 2:59.

№2. ხელნაწერი Q674, გვ. 349, №275.

CD, track #2. ანსამბლი „ანჩისხატი“ – 2:29.

№3. ხელნაწერი Q674, გვ. 347, №274.

CD, track #3. ანსამბლი „ანჩისხატი“ – 2:30.

№4. საგალობელნი პირველ შენირულისა, ვასილი
დიდისა, მღვდლის კურთხევისა და ქორწინებისა //
პარტიტურა №2 // ქუთაისის ეპარქიის სამღვდლოების
ხარჯით გადაღებული ფილიმონ იესეს ძის ქორიძის
მიერ; გადმოცემული: დიმიტრი რ. ჭალაგანიძისა,
მთავარ-დიაკონის რაჟდენ თ. ხუნდაძისა და ივლიანე
ნერეთლისაგან;

სარჩევში რომელ საგალობელსაც ვარსკვლავი უზის,
გურიაშია დანერილი და გადმოცემულია ანტონ ნ.
დუმბაძისაგან // ტფილისი: გამოცემა მ. შარაძისა
და ამხ. (ე. კერესელიძისა, ს. ლოსაბერიძისა და ე.
გრძელიძისა), 1901.

CD, track #4. ანსამბლი „ბასიანი“ – 2:51.

№5. ხელნაწერი H154/IV, გვ. 139.

CD, track #5. ანსამბლი „ანჩისხატი“ – 2:28.

№6. გადმოცემულია არტემ ერქომაიშვილის მიერ 1960-
ან წლებში ნოტებზე გადაიტანა ანზორ ერქომაიშვილმა.

CD, track #6. ანსამბლი „რუსთავი“ – 3:11.

№7. ჩანერილია 1950–1960 წწ. თბილისი. ხმის ჩამწერი
სტუდია „მელოდია“. ასრულებდნენ: ანანია, ვლადიმერ
და არტემ ერქომაიშვილები. ნოტებზე გადაიტანა ლევან
ვეშაპიძემ.

CD, track #7. ანანია, ვლადიმერ და არტემ
ერქომაიშვილები – 2:19.

№8. ჩანერილია 1960 წელს ლანჩხუთის რაიონის
სოფ. სუფსაში ვლადიმერ ახოზაძის ფოლკლორული
ექსპედიციის მიერ თბილისის სახელმწიფო
კონსერვატორიის ქართული ხალხური მუსიკალური
შემოქმედების ლაბორატორიის არქივი, ფირი 110, №5.
ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

CD, track #8. ანსამბლი „ბასიანი“ – 2:45.

№9. ქართული საეკლესიო და სალხინო საგალობლები
(გურული კილო). გადმოცემული დიმიტრი პატარავას
მიერ. შემდგენელი და რედაქტორი მ. ერქვანიძე –
თბილისი 2003.

CD, track #9. ანჩისხატის გუნდი – 2:13.

№10. ჩანერილია 1949 წელს ქ. ოზურგეთში გრიგოლ ჩხიკვაძის ფოლკლორული ექსპედიციის მიერ.
შემსრულებლები: დიმიტრი პატარავა (მთქმელი),
ვარლამ სიმონიშვილი (მოდახილი) და არტემ
ერქომაიშილი (ბანი).

თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ქართული
ხალხური მუსიკალური შემოქმედების ლაბორატორიის
არქივი, ფირი 4, №8.

ნოტებზე გადაიტანა დავით შულღიაშვილმა.

CD, track #10. ანსამბლი „ბასიანი“ – 2:55.

№11. ჩანერილია 1963 წლის 18 ივლისს ლანჩხუთის
რაიონის სოფ. შრომისუბანში (ჩოჩხათის თემი) გრიგოლ
ჩხიკვაძის ფოლკლორული ექსპედიციის მიერ.

შემსრულებლები: სამუელ ტიკარაძე, ტიტე და ლადიკო
გურგენაძეები.

თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის ქართული
ხალხური მუსიკალური შემოქმედების ლაბორატორიის
არქივი, ფირი 157, №3.

ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

CD, track #11. ანსამბლი „ანჩისხატი“ – 3:03.

№12. ჩანერილია ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრის
ხმის ჩამწერი სტუდიის მიერ ქ. ზუგდიდში. 2014
წლის ფოლკლორულ ექსპედიციაში ნინო კალანდაძე-
მახარაძის ხელმძღვანელობით.

სამივე ხმას ასრულებს პოლიკარპე ხუბულავა.

ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

CD, track #12. პოლიკარპე ხუბულავა – 2:04.

№13. საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს
ცენტრალურ არქივში დაცული პოლიევქტოს და
ფილიმონ კარბელაშვილების და მათი მოსწავლეების
ხელნაწერები:

დეკანოზ პოლიევქტოს კარბელაშვილის პირადი არქივი
№1461. №188–218 საქმეები.

CD, track #13. ანსამბლი „ბასიანი“ – 3:05.

№14. ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული
სტეფანე (ვასილ) კარბელაშვილის ხელნაწერები:
კარბელაშვილი ვასილ, სანოტო ხელნაწერთა ფონდი.
კარბელაშვილის პირადი ფონდი №264.

საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ცენტრალურ
არქივში დაცული პოლიევქტოს და ფილიმონ
კარბელაშვილების და მათი მოსწავლეების ხელნაწერები:

დეკანოზ პოლიევქტოს კარბელაშვილის პირადი არქივი
№1461. №188–218 საქმეები.

№15. ქართლ-კახური გალობა „კარბელაანთ კილოთი“ :
„ცისკარი“ // ნოტებზედ გადაღებული და საკუთრებით
დაბეჭდილი მღ. ვასილ გრიგ. ძის კარბელოვის მიერ // II
ნაწილი // ტფილისი : ტიპოგრაფია „ცნობის ფურცელი“,
1898.

CD, track #14. ანჩისხატის გუნდი – 3:18.

№16. ლუარსაბ ტოგონიძის პირად არქივში
დაცული დავით მოლოდინაშვილის ხელნაწერი
კრებული: „ქართული გალობა სამი ხმითა“, დავით
მოლოდინაშვილი.

№17. ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული
სტეფანე (ვასილ) კარბელაშვილის ხელნაწერები:

კარბელაშვილი ვასილ, სანოტო ხელნაწერთა ფონდი.

კარბელაშვილის პირადი ფონდი №264.

№18. ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული მიხეილ ელიზბარაშვილის ხელნაწერი კრებული:

Q1436 „ქართული გალობა. ლიტურგია იოანე ოქროპირისა, მღვდლისა და მღვდელთმთავართათვის – გადაწერილი მიხეილ პ. ელიზბარაშვილის მიერ. თბილისი 1896 წელი“.

№19, №20, №21

ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული სტეფანე (ვასილ) კარბელაშვილის ხელნაწერები:

კარბელაშვილი ვასილ, სანოტო ხელნაწერთა ფონდი. კარბელაშვილის პირადი ფონდი №264.

№22. მხ. ფილმიდან „არ დაიდარდო“. 1969 წ. – რეჟისორი გიორგი დანელია.

ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

CD, track #15. მხ. ფილმიდან „არ დაიდარდო“ – 1:47.

№23. *კახეთი, 1952. თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის საექსპედიციო ჩანაწერები. ვანო სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორია. ტრადიციული მრავალხმიანობის*

კვლევის საერთაშორისო ცენტრი.

CD, track #16. ლევან მულალაშვილის გუნდი. 3:01.

№24. ჩანერილია 1967 წელს ქ. გურჯაანში ი. გრიმოსა და გ. ჩხიკვაძის ფოლკლორული ექსპედიციის მიერ.

წურწუმია, რუსუდან, ერქომაიშვილი, ანზორ. (2018). „გრიმო და ქართული სიმღერა“. CD4 №54.

ნოტებზე გადაიტანა ლევან ვეშაპიძემ.

CD, track #17. გურჯაანის რაიონის მოხუც მომღერალთა გუნდი. სოლისტები: გიორგი და ილია ზარდიაშვილები – 2:55.

№25. „შენ ხარ ვენახის“ ეს ვერსია, ქართული საგალობლების უმრავლეს ნიმუშთაგან განსხვავებით, XIX საუკუნის ბოლოს ნოტებზე არ გადაუღიათ. ზეპირი ტრადიციით XX საუკუნემდე მოსული და გავრცელებული ეს ვარიანტი, კომუნისტური რეჟიმის აკრძალვების მიუხედავად, XX საუკუნის მანძილზე, ქორალის სახელწოდებით მაინც სრულდებოდა სცენაზე, კინოფილმებში და ქართული გალობის ყველაზე პოპულარულ ნიმუშს წარმოადგენდა. მიიჩნევენ, რომ იგი ქართული პროფესიული მუსიკის კლასიკოსის, ზაქარია ფალიაშვილის მიერ დამუშავებული ტრადიციული ვარიანტია, თუმცა, ამის დამადასტურებელი წყარო არ მოგვეპოვება, ამიტომ, ის ძველ, ხალხურ ვარიანტად უნდა ჩავთვალოთ.

CD, track #18. ანსამბლი „რუსთავი“ – 5:03

Sources

1. Georgian Chant: The Liturgies of John Chrysostom, Basil the Great, and Gregory the Theologian: Score // Notated by Priest Razhden T. Khundadze in the Gurian-Imeretian simple mode //

Tbilisi: Published by Estate Kereselidze son of Solomon, 1911.

CD, track #1. Ensemble “Basiani” – 2:59.

2. Manuscript Q674, p. 349, #275.

CD, track #2. Ensemble “Anchiskhati” – 2:29.

3. Manuscript Q674, p. 347, #274.

CD, track #3. Ensemble “Anchiskhati” – 2:30.

4. Chants for Presanctified Liturgy, the Liturgy of Basil the Great, Consecration of a Priest, and the Marriage Service // Score #2 // Notated by Philimon Koridze son of Jesse through financing from clergy of the Kutaisi Diocese; Transmitted by Dimitri R. Chalaganidze, Archdeacon Razhden T. Khundadze, and Ivliane Tsereteli;

Chants marked by an asterisk in the index have been recorded and notated from Anton N. Dumbadze // Tbilisi: M. Sharadze and Co. Publishing (E. Kereselidze, S. Losaberidze, and E. Grdzeldze), 1901.

CD, track #4. Ensemble “Basiani” – 2:51.

5. Manuscript H154/IV, p. 139.

CD, track #5. Ensemble “Anchiskhati” – 2:28.

6. Transcribed by Artem Erkomaishvili in the 1960s, notated by Anzor Erkomaishvili.

CD, track #6. Ensemble “Rustavi” – 3:11.

7. Recorded in 1950–60, Tbilisi. “Melodia” Recording Studio

Performed by Anania, Vladimer, and Artem Erkomaishvili. Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #7. Anania, Vladimer and Artem Erkomaishvili – 2:19.

8. Recorded in 1960 in the Lanchkhuti district in Supsa Village by Vladimer Akhobadze’s folkloric expedition.

The Archive of the Georgian Folk Music Laboratory of Tbilisi State Conservatoire, Reel 110, #5. Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #8. Ensemble “Basiani” – 2:45.

9. Georgian Church and Feast Chants (Gurian mode) Transmitted by Dimitri Patarava. Compiled and edited by M. Erkvanidze. Tbilisi 2003.

CD, track #9. Anchiskhati choir – 2:13.

10. Recorded in Ozurgeti by Grigol Chkhikvadze’s folkore expedition in 1949. Performers: Dimitri Patarava (first voice), Varlam Simonishvili (second voice), and Artem Erkomaishvili (bass).

The Archive of the Georgian Folk Music Laboratory of Tbilisi

State Conservatoire, Reel 4, #8. Notated by Davit Shughliashvili.

CD, track #10. Ensemble “Basiani” – 2:55.

11. Recorded in Shromisubani Village in the Lanchkhuti district (Chochkhati community) on July 18, 1963 by Grigol Chkhikvadze’s folklore expedition. Performers: Samuel Tikaradze, Tite and Ladiko Gurgenzadze.

The Archive of the Georgian Folk Music Laboratory of Tbilisi State Conservatoire, Reel 157, #3.

Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #11. Ensemble “Anchiskhati” – 3:03.

12. Recorded by the State Center of Folklore Recording Studio in Zugdidi. Under the direction of Nino Kalandadze-Makharia during a folklore expedition in 2014. All three voices performed by Polikarpe Khubulava.

Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #12. Polikarpe Khubulava – 2:04.

13. Manuscripts belonging to Poliekvotos and Philimon Karbelashvili and their students kept at the Central Archives of the Georgian Ministry of Justice. Archpriest Poliekvotos Karbelashvili’s personal archive #1461. Cases #188-218.

CD, track #13. Ensemble “Basiani” – 3:05.

14. Manuscripts belonging to Stephane (Vasil) Karbelashvili kept at the National Center of Manuscripts: Karbelashvili Vasil, notated manuscript fund. Karbelashvili Personal Archive #264.

Central Archives of the Georgian Ministry of Justice. Archpriest Poliekvotos Karbelashvili’s personal archive #1461. Cases #188-218.

15. Kartl-Kakhetian Chant in the “Karbelaant Mode”: Matins // Notated and personally printed by Priest Vasil Karbelov son of Grigol // Part 2 // Tbilisi: Typography “Tsnobis Purtseli”, 1898.

CD, track #14. Anchiskhati choir – 3:18.

16. Davit Molodinashvili’s manuscript collection kept in Luarsab Togonidze’s personal archive: Georgian Chant in Three Voices, Davit Molodinashvili.

17. Manuscripts belonging to Stephane (Vasil) Karbelashvili kept at the National Center of Manuscripts: Karbelashvili Vasil, Notated Manuscript Fund. Karbelashvili Personal Archive #264.

18. Mikheil Elizbarashvili’s manuscript collection kept at the National Center of Manuscripts: Q1436 “Georgian Chant. The Liturgy of John Chrysostom for Priest and Hierarch - Notated by Mikheil P. Elizbarashvili. Tbilisi, 1896”.

19, 20, 21. Stephane (Vasil) Karbelashvili’s manuscripts kept at the National Center of Manuscripts: Karbelashvili Vasil, Notated Manuscript Fund. Karbelashvili Personal Archive #264.

22. From the art film “Ar Daidardo” (Don’t Worry). 1969 – Director Giorgi Danelia. Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #15. From the art film “Ar Daidardo” (Don’t Grieve). 1969 – 1:47.

23. *Kakheti, 1952. Tbilisi State Conservatoire Field Expedition Recordings.* International Research Center for Traditional Polyphony. Vano Sarajishvili Tbilisi State Conservatoire. [2010].

CD, track #16. Levan Mughalashvili’s choir – 3:01.

24. Recorded in Gurjaani by Y. Grimaud and G. Chkhikvadze's folklore expedition in 1967. Tsursumia, Rusudan, Erkomaishvili, Anzor. (2018). "Grimaud and Georgian Song". CD4 #54.

Notated by Levan Veshapidze.

CD, track #17. Gurjaani District Senior Singer Ensemble.
Soloists: Giorgi and Ilia Zardiashvili – 2:55.

25. This version of "You Are a Vineyard" had not been notated at the end of the 19th century like the majority of Georgian chants. This variant has survived and been disseminated orally until the 20th century. Despite being forbidden by the communist regime, it was performed as a choral throughout the 20th century on stage and in films and represented the most popular work of Georgian chant. It is considered to be a traditional version arranged by Zakaria Paliashvili, a classicist of professional Georgian music, yet there is no source to be found proving this. Thus, it must be considered an old, folk variant.

CD, track #18. Ensemble "Rustavi" – 5:05.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

Content

წინასიტყვაობა	3
Intoruction	7
მუსიკალური რედაქტორებისაგან	11
From the Music Editors	
ქართული ანბანის საერთაშორისო ტრანსკრიფცია	12
International transcription of the Georgian alphabet	
დასავლეთი საქართველოს სამგალობლო ტრადიცია	
The West Georgian Chanting Tradition	
№1	15
№2	17
№3	19
№4	21
№5	23
დასავლეთი საქართველოს სამგალობლო ტრადიცია	
გურია	
The West Georgian Chanting Tradition	
Guria	
№6	27
№7	29
№8	31
№9	33
№10	35
№11	37

დასავლეთი საქართველოს სამგალობლო ტრადიცია	
სამეგრელო	
The West Georgian Chanting Tradition	
Samegrelo	
№12.....	43
აღმოსავლეთი საქართველოს სამგალობლო ტრადიცია	
The East Georgian Chanting Tradition	
№13	49
№14	51
№15	52
№16	53
№17	55
№18	57
№19	59
№20	61
№21	63
№22	65
№23	67
№24	69
№25	72
წყაროები	73
Sources	76

წინაგდებაა კრებული ექვსნაბე ერთ საგალობელს – ქართული გალობის სიგბომომე ქხეულ ღმრთისმომბდის ჰომნს „შენ ხარ ვენახი“, ერთადერთს შუა საუკუნეების ქართული საგალობლებან, რომდის ავტორდის, მეფე დემეტრე I-ის (ბაგრატონი) სახედგა ჩვენაგდე მოაღწია. მასში წარმოდგენილია ამ საგალობდის 21 ვარიანტდის სანოტო ჩანაწერი, რომედთაგან 14-ის აუდიოჩანაწერი შესულია თანდართულ დისკში. ეს ჩანასანსული სულით გამსჭვადული ჰომნი ქართული მუსიკადური კულტურდის ერთ-ერთი უკვირვანესი მარბალიტია, რომდის მსოფდირსთვის გაცნობას ემსახურება ეს გამომცემა.

THE PRESENT COLLECTION IS DEDICATED TO ONE CHANT THAT HAS BECOME A SYMBOL OF GEORGIAN CHANT – A HYMN TO THE MOTHER OF GOD TITLED "SHEN KHAR VENAKHI" (YOU ARE A VINEYARD) AND THE ONLY MEDIEVAL GEORGIAN CHANT THAT HAS SURVIVED TO THE PRESENT DAY THROUGH THE NAME OF ITS AUTHOR, KING DEMETRE I (BAGRATI). THERE ARE SCORES FOR 21 VARIANTS OF THIS CHANT IN THIS COLLECTION, WITH 14 OF THEM HAVING AUDIO EXAMPLES INCLUDED ON THE ACCOMPANYING CD. IMBUED WITH THE SPIRIT OF THE RENAISSANCE, THIS CHANT IS ONE OF THE MOST PRECIOUS PEARLS OF GEORGIAN MUSICAL CULTURE DESERVING TO BE INTRODUCED TO THE WORLD THROUGH THIS PUBLICATION.